

VILNIUS UNIVERSITY

AGNĖ RAILAITĖ-BARDĖ

GENEALOGICAL IDENTITY AMONG THE NOBILITY OF THE GRAND DUCHY
OF LITHUANIA AND ITS EXPRESSION IN THE HERALDRY OF THE 16TH-18TH
CENTURIES

Summary of Doctoral Dissertation
Humanitarian Sciences, History (05 H)

Vilnius, 2013

The doctoral dissertation was prepared at Vilnius University during 2008–2013.

Scientific Supervisor:

Prof. Dr. Rimvydas Petrauskas (Vilnius University, Humanitarian Sciences, History – 05H H)

Counsellor:

Assoc. Prof. Dr. Edmundas Antanas Rimša (Lithuanian Institute of History, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

The dissertation is being defended at the Council of the Scientific Field of History at Vilnius University:

Chairman:

Prof. Dr. Irena Valikonytė (Vilnius University, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Members:

Assoc. Prof. Dr. Liudas Jovaiša (Vilnius University, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Prof. Habil. Dr. Jūratė Kiaupienė (Lithuanian Institute of History, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Dr. Jolita Liškevičienė (Vilnius Academy of Arts, Humanitarian Sciences, Art Studies – 03 H)

Assoc. Prof. Dr. Edmundas Antanas Rimša (Lithuanian Institute of History, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

Opponents:

Assoc. Prof. Dr. Eugenijus Saviščevas (Vilnius University, Humanitarian Sciences – 05 H)

Assoc. Prof. Dr. Rita Regina Trimonienė (Šiauliai University, Humanitarian Sciences, History – 05 H)

The dissertation will be defended at the public meeting of the Council of the Scientific Field of History in the 211 auditorium of the Faculty of History of Vilnius University at 2 p. m. on the 11th of October, 2013.

Address: Universiteto st. 7, LT–01513 Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was circulated on the 11th of September, 2013.

The doctoral dissertation is available at the Vilnius University Library.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

AGNĖ RAILAITĖ-BARDĖ

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS KILMINGŪJŲ GENEALOGINĖ
SAVIMONĖ IR JOS ATSPINDŽIAI HERALDIKOJE XVI–XVIII A.

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, istorija (05 H)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta Vilniaus universitete 2008–2013 metais.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Rimvydas Petrauskas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Konsultantas:

Doc. dr. Edmundas Antanas Rimša (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Istorijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

Prof. dr. Irena Valikonytė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Nariai:

Doc. dr. Liudas Jovaiša (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Prof. habil. dr. Jūratė Kiaupienė (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Dr. Jolita Liškevičienė (Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra – 03 H)

Doc. dr. Edmundas Antanas Rimša (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Oponentai:

Doc. dr. Eugenijus Saviščevas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Doc. dr. Rita Regina Trimonienė (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Disertacija bus ginama viešame Istorijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2013 m. spalio 11 d. 14 val. Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto 211 auditorijoje.

Adresas: Universiteto g. 7, LT–01513, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2013 m. rugsėjo 11 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

The academic problem addressed by the dissertation. Genealogy, as an auxiliary to the discipline of history, is blazing a path toward a new field of contemporary history studies. Although the number of works dealing with the issues of the genealogy of the nobility of the GDL (Grand Duchy of Lithuania) has increased in the recent past both in Lithuania and abroad, more often than not genealogical research is not the main goal of researchers and is studied only as additional information connected with the academic problem under consideration. The heraldry of the nobility so far has also taken a back seat in GDL historiography, giving priority to studies of the coats of arms of cities and sphragistics, as well as analysis of the coats of arms of the nobility from more of an art history approach.

Genealogy is a multifaceted semantic field where the identity of noble families, founded upon history, is crafted and refined using chess strategy. This dissertation deals not with the specific genealogy of GDL nobles, but with their genealogical identity, i.e., the self-identification of nobles in terms of genealogy within the context of their lives and times, knowledge among nobles about their ancestors and how this knowledge served to construct identity. Although the main focus of the dissertation is upon the genealogical identity of GDL nobles, it was important to survey the way in which coats of arms, multifunctional symbols of the nobility, facilitated the explication and manifestation of that identity.

In the desire to consolidate or enhance their social status in GDL society, the genealogical manifestation of the nobility was not based always and exclusively on blood ties. In this connection we can speak of *blood as a metaphor*. Zrinka Stahuljak, author of a monograph dedicated to the subject of French genealogical identity in the Middle Ages, calls this phenomenon *bloodless genealogies*. Gabrielle M. Spiegel says genealogy, as a complex of metaphorical structures, a narrative framework and a social context, demonstrates one of many possible cases of the receptivity of the historical text towards social realities, and shows how the authors of this narrative rebroadcast these realities, using the dominant contemporary literary tradition. Lesley Coote thinks genealogy is a discourse between personal and collective memory. These descriptions of genealogy are apply well to the nobility of the GDL in the 16th-18th centuries as well, since they were affected, thanks to cultural and personal ties with the aristocracy of Central and Western Europe, by a collective pan-European identity. For that reason a

study of the genealogical identity of the GDL nobility is significant from the regional as well as local perspective. Genealogical consciousness and memory are important linchpins upon which hinges a socio-politico-cultural mechanism of vast extent, in which members of privileged social groups vie for position. The memory or “discovery” of ancestors, and especially the selection of forefathers according to criteria dictated by personal ambition, paint a genealogical portrait of the family which was hung in the common portrait gallery, so to speak, of the groups of nobles. Often biological relatedness was exchanged for legendary or material surrogates, emphasizing ancestors with a certain given feature in order to make the past serve the present and aiding in the acquisition of a higher social status in the future.

In recent years expressions of genealogical memory have gained currency beyond the walls of academia in the wider society. The understanding of oneself as the progeny of specific families, the search for ancestors, the preservation of information about them—this is one level of expression of multilayered genealogical identity. For that reason, the subject chosen for this study, beyond disclosing the degree of development of genealogical identity among the nobility of the GDL in the 16th-18th centuries, their features, means of expression and functions in the common GDL and European context, could also serve to strengthen the historical and genealogical consciousness of contemporary Lithuanian society.

Novelty of dissertation subject. This study is the first attempt to investigate in a complex manner the genealogical identity of GDL nobles of various ranks based on family trees, genealogical schemata and illustrations, special event publications, heraldry and other sources. This study is the first to put into academic circulation as sources so many family trees and genealogical schemes of GDL nobles of various ranks. An area little investigated in GDL historiography was chosen. Problems concerning the origin of GDL nobles, genealogical identity and heraldry have been researched only partially in historiography, and then rather superficially. Usually such investigations have been associated with the story of the Roman origins of Lithuanians. Based on the patterns in the information provided in the sources, the genealogical identity of GDL nobles is studied in terms of nine features, whose broad nature provide a richer and more complete view of identity. Although, as stated earlier, there are many studies on the Roman origins

of Lithuanians in historiography, the question is approached from a different perspective in this dissertation, i.e., how legendary genealogy in the Lithuanian annals constructed of agnatic, sacral, martial and urban features formed an intentional genealogical identity for GDL nobles which, as the political structure shifted and common pan-European cultural realities exerted an influence, was elaborated and enriched.

In the historiography, with the exception of three monographs dedicated to the graphic design, emblems and lesser forms of literature in which coats of arms often occupied an important place, little attention has been given to the heraldry of the nobility. Even more rarely have researchers focused attention on how genealogical identity is reflected in the heraldry of the nobility, even though the coat of arms, as the sign and symbol of the noble individual, and genealogical thinking determined the public identity of the person in that age and influenced the importance of the position he occupied in the socio-cultural and political gradation of society. The dissertation also discusses the features differentiating the heraldry of Catholic and Uniate clerics and their representation of genealogical identity, a theme which has not yet been addressed in historiography, the discussion of which could aid future inquiries.

Aim of the dissertation. Using data from sources known to historiography and new sources, to analyze the genealogical identity of the nobles of the GDL and expressions of this identity in heraldry in the 16th-18th centuries, with regard to their different ranking in society and their political and social aspirations. To examine what influence the legendary theory of the Roman origins of Lithuanians had on the genealogy and heraldry of the aristocracy and how the genealogical and heraldic manifestation of the nobility, affected by the contents of this legend, might have influenced aspirations by the nobility to achieve higher status, or to consolidate the status they already held in society.

Dissertation tasks:

1. To analyze the legendary genealogy of GDL nobles in the Lithuanian annals;
2. To investigate the fund of 16th-18th century narrative and visual sources held in Lithuanian, Polish and Swedish libraries and manuscript and rare-book

collections, to differentiate the features of genealogical identity among the GDL nobility as well as combinations and frequencies of these features.

3. After researching unpublished and published sources on GDL noble heraldry, to investigate how genealogical identity was reflected in their heraldry, with regard to differences in thinking over the different ages, the non-uniform ranking of nobles and their status in society.

Research methods:

Several methods are helpful in making the problems posed in the dissertation and the conclusion reached explicit. The *genealogical method* is used in analysis of family genealogies. Vertical and horizontal relationships, ancestors, marriages and the names of progeny, the nature of progeny, selection and various other features indicated through the male and/or female lines provide a rather comprehensive picture of the genealogical self-identification of the GDL nobility.

Analysis/synthesis and the *hermeneutic method* are applied to information found in the sources and historiography in order to analyze more fully the genealogical identity of GDL nobles. The genealogical identity of GDL nobility is part of the sphere of the intellect, and so several factors have affected it: European cultural trends; features of the local culture; social, political and economic considerations.

The analytical method is intertwined with the *comparative method*, since the dissertation not only compares information found in the sources and historiography, but also the families themselves, their genealogies, genealogical identity and heraldry. These are analyzed in the wider European context, comparing the situation among GDL nobles with the facts on the ground in other countries.

The *chronological method* is applied in studying those families whose heraldry over time became modified. Application of this method allows for a closer examination of the development of and changes in the heraldry, due to cultural and political processes at work in the society. Some of the sources used in the study, especially useful ones in terms of content, are of a later date and fall outside of the chronological boundaries of the study, and therefore demand the use of the *retrospective method*.

Chronological boundaries. The beginning point for the chronological boundaries of the dissertation was selected as the 16th century, when genealogical identity began to express itself more forcefully among the nobles of the GDL. The end-point coincides with the disappearance of the GDL at the end of the 18th century.

Terms

Nobility – a privileged social class distinguished by their origins (or nobles).
Magnates – members of the elite of noble origins occupying important posts in society, either secular or Church dignitaries.

Genealogy – 1) The totality of the descent of families, lines of descendants and family relationships between different members of families; 2) an auxiliary to the discipline of history.

Genealogical identity – The self-identification of nobles in terms of their genealogy during their own lives and times and information held by nobles about their ancestors, and the public identity constructed using this information.

Heraldry – 1) The whole of the nobility's coats of arms used as distinguishing symbols of their families; 2) an auxiliary to the discipline of history.

The dissertation uses the standard and accepted Lithuanian titles for well-known coats of arms, e.g., the Three Horns and the Fox. Other coats of arms are described indicating their titles in Polish as well.

Sources. This study used sources found in archives and libraries in Lithuania, Poland and Sweden representing the genealogical identity of GDL nobles occupying the entire range of social rankings. These sources were dispersed widely among the institutions where they are held, and are sometimes very fragmentary, so the selection of sources was rather limited. This determined the choice of the 115 families selected for the study (this bore heavily in the selection of sources representing the genealogical identity of lower-ranking nobles). Most sources date to the 17th-18th centuries. It was namely during this period the genealogical identity of the nobles of the GDL reached its zenith, remaining in the formative stage in the 16th century. Not surprisingly we have very few sources dating from the 16th century. The study made use of some somewhat

later sources of genealogical identity from the first half of the 19th century as well, which, when subjected to the retrospective method, yielded important information on the genealogical consciousness at work within some of these same 120 families.

On sources for the genealogical identity of specific families, these vary widely in terms of quality. Usually there are several or even a dozen or more genealogical sources for members of the aristocracy and regional elite, while only one or two exist for a specific lower-ranking noble family. The greater the number of sources, the more comprehensive a picture can be drawn of the genealogical identity of the family in question. While researching the sources, it often happened that different sources for a given family complemented one another, revealing different aspects of genealogical identity.

GDL noble genealogy and heraldry sources can be categorized as visual or written. Written sources include: the Lithuanian annals, special events publications (wedding epithalamia, eulogies, funeral orations), armorials, documents confirming nobility and different collections of documents connected with the GDL. The Lithuanian annals serve in the analysis of the aristocracy's genealogical identity. Special attention is given to legendary passages in this material concerning the Roman origins of GDL nobility and the directed formation of the genealogical identity of the nobility. The various special events publications, including eulogies, wedding epithalamia, funeral orations and similar material, provide great insight into the genealogical identity of the nobility. It's important to single out the epithalamia, texts published on the occasion of weddings of nobility. The crux of these texts is an explication and exaltation of the genealogy of the bride and groom, interwoven into a fabric constructed of the poetry and oration of the age, based on devices from mythology and antiquity. With a few exceptions, unlike family trees and genealogical schemata, we do not find information about wealth and land holdings associated with noble ancestors in these sorts of sources. The genealogical information provided by the special events publications has more to do with legendary, social, military and foundational/philanthropic features. At the same time, sources showing vertical relationships are the most informative in that they contain all of the aforementioned features.

The categorization of sources as visual or written is provisional and a number of them cannot be clearly placed in one category. Coats of arms albums are the best

example of that, where the author's text is given next to an illustration of the coat of arms in question and portraits of its owners. The same can be said of the genealogical trees where textual and visual information is abundant. Family trees and genealogical schemata and illustrations from the 16th-18th centuries were among the most important sources for this investigation, most of which have not been in academic circulation before. They comprised especially informative and multifaceted material for the research, often revealing the essence of the genealogical identity of GDL nobles through different social, cultural and economic prisms. Other visual sources—portraits, illustrations from special events publications—are great sources of heraldic information.

All sources can be categorized according to the social status of the GDL noble family: magnate, representative of the regional elite, and lower-ranking nobility. The group of sources for the latter was the poorest. Very few documents have survived to our day, although the ones that have are in no way inferior to the others in terms of richness of information, and sometimes exceed them.

None of the heraldic and sphragistic sources used dealing with the genealogy of the GDL nobility, with the exception of a few family trees of regional elites and a few coats of arms and seals, have ever been published before.

Sources for the genealogical memory of the GDL nobility. Study of the sources for GDL noble genealogy revealed it is a rare circumstance to find a clear relationship between the author of the source and his text. One of the best examples of this can be found in a special events publication dedicated to GDL chef Stanislovas Vaina, in which the author in speaking of the Vaina family states that the witnesses to the beginning of this family include not his memory alone, but the foregoing centuries as well. We can divide sources for genealogical memory which have served to preserve genealogical information and form genealogical identity into several categories:

- 1) Lithuanian annals;
- 2) chronicles and histories (in works by Maciej Strykowski, Alessandro Guagnini, Albertas Vijūkas Kojalavičius);
- 3) old armorials (by Szymon Okolski, Bartosz Paprocki, Kaspar Niesiecki, Albertas Vijūkas Kojalavičius);
- 4) legal documents (testaments, land sales documents, grants of privileges);

5) letters and other documents.

The Lithuanian annals, or, more precisely, the Lithuanian, Grand Duchy of Samogitia (Žemaitija) and Bykhov chronicles, are the primary sources for the genealogical identity of aristocratic GDL families, sources which intentionally direct the formation of the honorable origin of the ruling class and aristocratic elite from Roman patricians: Palaemon and his fellow travellers. This references the elite noble families of Alšėniškis, Giedraitis, Goštautas, Davaina and Manvydas. The Bykhov chronicle recounts that Palaemon's great-great-great-grandson Erdvila was aided on his march by Grumbys of the Pillars coat of arms, Eikšys of the Bear and Griaužys of the Rose. These three men later had sons: Goštautas, Davaina and Manvydas, respectively. This chronicle also speaks of Dausprungas and Palaemon's descendant Romanas, two of whose five sons were Alšys and Giedrys, the legendary founders of the Alšėniškis and Giedraitis grand ducal lines.

Works by Maciej Strykowski, Alessandro Guagnini and Albertas Vijūkas Kojalavičius played an important role in the formation of genealogical memory. An example of this is found in a special event publication dedicated to Elžbieta Magdalena Oginskytė Puzinienė, wife of Mstislav's castellan, which exalts the deeds of the Oginskis family in the military sphere, and states in a footnote that Trakai castellan Aleksandras Oginiskis achieved victory against the Turk at the battle of Khotyn.

Special event publications as sources of genealogical memory often contain passages and retellings from older armorials compiled by Szymon Okolski, Bartosz Paprocki, Kaspar Niesiecki and Albertas Vijūkas Kojalavičius. In a special event publication dedicated to local Ašmena (Oshmiany) treasurer and rittmeister Tomas Mykolas Čechovičius and wife Barbora of the Sulistrovskis family, author Jan Zrzelski, in presenting the entire Čechovičius family, makes use of one of the above-mentioned armorials. He says the heraldist Okolski characterized the Čechovičiuses as an ancient, honorable and glorious line who owned property in Samogitia. Zrzelski even provides at the bottom of the page a full reference to Simonas Okolski's armorial, "Orbis poloni," indicating the exact volume and page number. Checking this reference, it turns out the information Zrzelski provides about the Čechovičiuses is taken and repeated verbatim from Okolski's album. The only difference is the orthography of certain words and the

predilection of the author of the special events publication for full words instead of abbreviations.

We find an almost analogous case in another special events publication mentioned before, a work from 1760 dedicated to the Korsakas family.

JURKOWSKI, Gabriel. <i>Morze litości y łaski...</i>	NIESIECKI, Kaspar. Herbarz Polski
[...] wiedzieć należy, iż od przyiścia Przacnego z Korsyki Protoplasy KORSAKOW, za <i>Swidrygiela</i> Wielkiego Xiążęcia Litewskiego, (który mu Siostrę swoją Malżeńskim sprzymierzył związkiem, a z nią mnogie w posagi Włości, począwszy od Głębokiego na Białey Ruśi, aż do Zawołocia oddał.) szerokie po dziś dzień tego IMIENIA rozprzestrzeniaią się Fortuny.	Przodek tego domu przyszedł do Litwy z Korsyki, za Świdrygiella książęcia, który mu siostrę swoją dał w małżeństwo, a w posagu z nią włości, począwszy od Głębokiego, aż do Zawołocia, w województwie Połockiem i Moskiewskich granicach, znajduje się do tych czas pole nazwane Korsakowe, iż na nim sami tylko Korsakowie, zabrawszy się, wojsko Moskiewskie zbili.

The two texts compared in the table above, passages from the special publication and from Kaspar Niesiecki's armorial, are almost identical. Having in mind the date of creation, i.e., 1760, and the lifespan of the author of the album of coats of arms, 1682-1744, one may assume the legend of the family's origins in Corsica was not merely an oral tradition within the Korsakas family, and that the story included in the armorial helped maintain this tradition. The question remains of who the author of this theory was: the Korsakas themselves, or the heraldists? There is no dispute that this legendary origin for the Korsakas family appeared no earlier than the 17th century, because the armorial by Bartosz Paprocki published in 1584 contains only a very brief description of the Korsakas family, noting the lineage is old and well-known in Samogitia. If the tradition of a Corsican origin was already circulating within the family, it is very unlikely this would not have been included in the armorial.

In the genealogical schema of the Budrikas family, it is recorded that the Budrikas estate Juzefas Tomaševičius Budrikas inherited from his uncle was bequeathed upon his death on November 7, 1709, to his sister Elžbieta Budrikaitė and her husband Jonas Rusinas, who lived at the same location. In terms of legal documents with a bearing on the formation of genealogical memory, we can point to the genealogical schema mentioned in an earlier section of the Levcevičius–Nagurskis family in the 18th century, which provides the information that king of Poland and grand duke of Lithuania Žygimantas Augustas issued a grant on October 28, 1551, of 33 *wallachs* of land to Ambraziejus and Jonas Levcevičius, which they owned in halves.

One of the least-referenced sources of genealogical memory is letters. The genealogical schema of the Michnevičius family contains a reference to such a source, used to prove the true owner of the estate was Martynas's nephew, because it is written that Fronckevičius in his letter calls Dominykas Michnevičius the owner of Aukštadvaris and points to documentation: “Dominik Michniewicz ktorego WW Frąckiewicz Listem swym Tytuluje aktorem Wysokiego Dworu y wyznaie o papierach.”

Historiography. The historiography of the theme analyzed in the dissertation is not far-reaching because, as mentioned before, research into GDL noble genealogy and heraldry is still at its inception. Furthermore, we have to distinguish between genealogy and genealogical identity. In reviewing the historiography connected with the topic being discussed, we must first single out those authors who emphasize genealogical identity over noble genealogy in their works. Noteworthy are the works of Nelė Asadauskienė and Rimvydas Petrauskas which focus on the origins of magnates and analyze the genealogical identity of the social elite of the GDL. These studies present the main features and rudimentary forms in the evolution of genealogical identity in the GDL.

Recently there has been a steady increase in the amount of research dealing with the genealogical self-identification of GDL nobles (either as individual families or as a whole). One of the most recent studies was an article by Rimvydas Petrauskas on the antecedents and nascent forms of genealogical thinking in Lithuania in the 14th to mid-16th centuries. He notes the aristocracy of the GDL from the 15th to early 16th centuries exhibited a tendency to stress the agnatic line of inheritance, oriented to the past, and that this was the precondition for the birth of historical and genealogical consciousness. One of the main thrusts in the study was that land ownership documents containing the names

of members of the various generations of the family gave rise to genealogical identity. In the article, the specific case of the Krupavičius family is presented, providing great insight into how genealogical memory was a necessity for the lesser nobility, ever balancing on the edge of loss of nobility. Genealogies with “discovered” legendary founders of the family lines served as a guarantee of the foundation for the continuation of power and land ownership. Rimvydas Petrauskas’s work is also valuable in that it doesn’t neglect the importance of the sign of nobility, the coat of arms. Often the desire to have a genealogy demonstrating noble origins was less a matter of tracing the genealogical descent of the family, and more a matter of constructing a genealogy. One such method of construction was a common coats of arms used by more than one family. The author notes direct genealogical connections were intentionally suppressed in cases where legendary genealogies better served to raise the family’s status in society. It is worth noting this work by Petrauskas is the first in historiography to raise the question of the authorship of genealogical myths in a more conceptual fashion, and to point out the necessity to “clearly differentiate the historical and genealogical consciousness of the nobles themselves, and the educated authors of the myths and legends” This consideration is of utmost importance in seeking to determine what the family itself contributed to the creation of their genealogical myth, and what, for example, the author of the armorial added. As we noted earlier, the nobles in sources reflecting their vertical lines of descent often named heraldists who had described one or another member of the lineage. In any event, the gap between the genealogical consciousness of the nobility and the educated heraldists was of greater relevance only until around the 17th century, because the genealogical fictions of the 17th and 18th centuries, taken as real genealogy, became a deeply embedded matter, “the folklore of the elite,” and any issue concerning primary authorship gave way to the primary consideration of the contents and function of the legend itself.

There are studies of value to GDL historiography analyzing the genealogical identity of nobles who did not belong to the social elite of the GDL. Kęstutis Gudmantas investigated, among other issues, the genealogical identity of mid-ranking nobles and lower-level officials such as Benešas Kryvecas, Grigorijus Unichovskis, Paulius Daumantas–Siesickis, Jevlašovskis and Stanislovas Venclovaitis Gruzdis. The work is important in that the author brought attention to bear on the importance for genealogical

and historical identity of posts held, confession, clientele connections, and reading the Bielski and Strykowski chronicles, which urge the reader to take an interest in the deeds of the forefathers.

Recently in Lithuania interest has begun to be shown in the commonalities and differences between the genealogical consciousness of higher- and lower-ranking nobility. Studies of the genealogical identity of different rankings of nobility provide a better picture of the features of the genealogical understanding held by members of the aristocracy and lesser nobility, and help to answer the fundamental question of what level of development this understanding had achieved. To date, the study of only one case, that of the Skarulskis and Ciechanowieckis families, has revealed that the genealogical identity of the lower- and higher-ranking families was strong in both cases, but that the nature and expression of that identity was different. That conclusion inspired this study to investigate in a fuller and more multifaceted manner the genealogical identity of the nobility of the GDL.

So far the question of foreign nobility who settled in the GDL hasn't received sufficient treatment in GDL historiography. These nobles who resettled in Lithuania arrived with their own ways of thinking and conceptions of history and genealogy, and were affected by the cultures and traditions of their home countries. Their successful integration in GDL society and their adaptation to the cultural model which existed in Lithuania is an interesting phenomenon. On one hand, this process was simplified by the existence of the essential features of a common European culture in Lithuania, and on the other, by social and economic factors. The works by Jonas Drungilas on the ethno-social mobility of the nobility of Polish origins are worth noting here. These works analyze the genealogical identity of lesser Polish nobility who settled in Samogitia, especially the Gruževskis family. The waves of migration of nobles to the GDL during the period under discussion was not sporadic, but rather a social expression of rather large dimensions, with an impact upon the cultural and economic life of society. These works by Drungilas represent a breakthrough in research in these areas and point the way toward new academic challenges in the field of the history of GDL noble society.

Studies of the genealogy of GDL nobles are closely connected with the theory of the Roman origins of Lithuanians. Most often the authors of these works concentrate on the aspects surrounding the appearance and spread of this Lithuanian origin myth in

GDL society, while its role in the genealogy of magnates receives secondary treatment. The late appearance of the sources is problematic for these studies into the origin of the GDL nobility, and that undoubtedly reduces their degree of reliability. It should not be forgotten that the material provided in these sources is of a legendary nature. The origins of many different families belonging to the aristocracy can be connected with the theory of Roman origins, and therefore research into the origins of these families needs to be conducted in the broader context of this theory. The issue of the Roman origins of Lithuanians has been addressed rather comprehensively in historiography. Jan Jakubowski and Konstantinas Avižonis deserve mention among the investigators of this issue. The latter was the first in Lithuanian historiography to analyze more thoroughly the Roman theory. Beyond discussing the similarities and differences in the theory found in the Lithuanian annals and among different authors, he raised the question of the authorship of the theory, the reasons behind its steady growth in society and the influence it had on the cultural life of the GDL. The question of the origins of the Lithuanian people later interested many scholars in Lithuania and Poland. Worthy of note among them were Mečislovas Jučas and Jerzy Suchocki, the latter of whom felt the creation of the myth of the Roman origins of Lithuanians was a function of anti-Polish sentiment. Nonetheless, the main focus of most scholars was on the most widespread version of the Roman or Palaemon theory in historiography, often with an attempt to answer the questions of authorship and the circumstances surrounding its creation. The issue of authorship is interpreted quite controversially in the historiography on the subject. On the circumstances surrounding its creation, it should be noted that scholars have, in essence, repeated with very minor modifications the thoughts expressed by earlier authors. There are, of course, exceptions. Among those works with a different perspective in a field of rather homogeneous studies on the issues surrounding the subject of the creation of this legend should be noted the studies by Stephen C. Rowell, Eligijus Raila, Gintaras Beresnevičius, Artūras Vasiliauskas and Rimvydas Petrauskas. The most recent studies to analyze the legendary origins of Lithuanians have come from Edvardas Gudavičius and Jan Jurkiewiczicz. In his article Edvardas Gudavičius examines a text about the arrival of Palaemon to Lithuania as if he were an archaeologist, seeking traces of former ages in the cultural strata using deep historical, literary and semantic methods. The author compares works from antiquity, the Middle

Ages and the Renaissance with passages from the Lithuanian annals and discovers distinct parallels, answering the question of which sources were responsible for the creation of the Palaemon story. This study again, albeit from a different perspective, reveals the common European thinking of the GDL nobility, a thorough knowledge of the works in question and an ability to appropriate their contents and individual scenes to serve their own needs. Devoting the entire first half of a monograph to the problem of the Roman origins of Lithuania (the second half awaits publication), Jan Jurkiewicz investigates the works of Dlugosz, the Lithuanian annals and also scrutinizes the issues surrounding the origins of the Lithuanian grand dukes according to the legend from Muscovy, although these do not come to dominate in this book, just as they failed to in GDL society and GDL historiography. The scholar says this legend, according to which Lithuanian grand duke Gediminas was the heir to Vytenis, is interesting as an example of the growth and development of national historiography and perceptions held regarding a neighboring country. Jan Jurkiewicz emphasizes in his monograph that the conviction among GDL nobles of the 16th century they had descended from Romans became an even more important element of their historical consciousness because the search for ancestors among Palaemon's fellow travellers was not exclusively an activity in which noble ethnic Lithuanians engaged, but was also an activity among GDL noble families not mentioned in the Palaemon story in the Lithuanian annals, of Ruthenian and Polish origin. The author analyzes comprehensively and conceptually historiography dealing with Lithuanian ethnogenesis with attention focused on the main issues raised by these studies, i.e., who created the theory of the Roman origins of Lithuanians and when did they do so, what were its political (anti-Polish, anti-Muscovite, anti-Russian, anti-monarchy, pro-monarchy) and ethnic functions, and whether it functioned as an attempt by the magnates to strengthen their positions before the king and other nobles. The latter function is, of course, also political, because the magnates sought through the improvement of their origins to improve proportionally their standing in society. It is our feeling that one of the most valuable parts of the study is the exhaustive description and analysis of people and places mentioned in the legendary portion of the Lithuanian annals. Scholars in researching the Roman theory have quoted often the legendary forefathers of the Lithuanian grand dukes and have devoted great attention to some, stating who their fathers were and which city they founded, or whom they fought and

why, but there had been no full treatment of the Roman theory in GDL historiography. Jan Jurkiewicz has filled this gap successfully. Even so, the author in his study failed, we feel, to emphasize sufficiently two interesting matters: in connection with women, mentioned very rarely in the Lithuanian annals, and with the fusion of paganism, Catholicism and Eastern Orthodoxy in the legendary passages of the annals.

In GDL historiography investigators usually have focused on famous GDL families belonging to the ruling dynasties and others with high political and social status. The Radvila family has had a very large number of studies devoted to them. One of the newest and most thorough of these works is a monograph by Marceļi Antoniewicz on the origins and genealogy of the Radvila grand dukes. Using an extensive base of sources and historiography, the author explains the features of the way the genealogy of the grand dukes was understood and their genealogical identity as manifested at different times. It's worth noting that this work, unlike studies of a similar nature but of humbler scope, shows there was a change in the genealogical identity in one of the most influential GDL noble families (in reference to the founder of the lineage): in the 16th century the progenitors of the Radvila family were held to be Lizdeika, found in the nest of an eagle, grand duke Erdvilas from the Palaemon family and Lithuanian grand duke Radvila, but in the 17th century Lizdeika's father Narimantas appeared, and in the 18th century so did Julijonas Dauspringas of the family of the Centaur coat of arms. The author uses sources well known to academia, including Rasinskis's genealogy of the Radvilas, the majestic family tree engraved by Peter Böse in 1742, and others, but also new sources, for example, the unpublished Radvila genealogical tree called "Linea mascula illustrissimorum ducum Radziwiłł," which demonstrates well the emphasis on the agnatic descent of the family. Even so, one interesting and useful source for this sort of study was not utilized: the family tree of the Radvilas made in 1666 by Juzefas Narūnavičius-Naronskis, son of Boguslavas Radvila's cartographer Juzefas Naronskis who helped his father from 1663 until his death in 1672. This document conserved at the Lithuanian State History Archive was likely made by order of Boguslavas Radvila. Although it is torn and faded in places, it is rich in information which has never been used and is not in academic circulation. The family tree from 1666 shows more fully than similar sources the genealogical identity of the Radvilas, containing not only the legendary progenitors of the family, real blood relationships and family ties, and high

posts and ranks occupied, but also shows their status as a Christian family. This is a rare instance for GDL magnates of such standing. This observation arose as a product of the nature of the problem we have been researching and of viewing the genealogical identity of GDL nobles from a different perspective. Marcelis Antoniewicz's monograph is without a doubt a fundamental study in GDL historiography. Other researchers, devoting less attention to the genealogy of the Radvilas, have chosen as their subjects the lowest-ranking members of the family and their deeds. The monographs by Henryk Wisneris and Raimonda Ragauskienė on Jonušas Radvila and Mikalojus Radvila Rudasis (Nicholas Radvila the Brown) can be cited as examples.

Other well-known GDL families such as Kęsgaila, Kiška, Chodkevičius and Svirskis have also received treatment by scholars. Often forgotten are the families of the lower-ranking nobility, an analysis of which would help flesh out studies of GDL social and cultural history and provide a fuller picture of certain aspects of the lives of the nobility during that period. In any event, the studies over the last two decades have evinced greater interest among scholars towards the lower-ranking nobility of the GDL. Researchers often try to recreate the genealogy of the GDL nobility using historical sources, which serves well in the investigation of other issues connected with the history of GDL nobles, but studies dealing with the genealogical identity of the nobility are often placed on the back burner, so to speak, often remaining at the conceptual stage in favor of more glamorous projects.

GDL noble heraldry is an area of Lithuanian heraldry research which has proved valuable in forming a fuller view of the aristocratic class of the GDL, the unique ways in which its members thought, genealogy and the posts they held. GDL noble heraldry often provides a direct view on the dominant cultural facts and political events of a given age. It has not been widely investigated by Lithuanian scholars. It should be noted that scholars have devoted greater attention to the heraldry and sphragistics of members of the ruling dynasty and of cities and towns. As examples we can cite the works by Edmundas Rimša, "Aleksandro antspaudai – naujas etapas valstybės sfragistikoje" ["The Seals of Aleksandras: A New Stage in the Sphragistics of the State"] and "LDK miestų antspaudai" ["Seals of Cities in the GDL"]. Investigating the coats of arms of the Lithuanian private cities, Edmundas Rimša laconically but accurately discusses the legendary origins of certain GDL noble families. The author clearly perceives the

connections between legendary family progenitors, the horodlin men, and the Gediminids. In any case, the number of academic studies in the historiography dealing with the heraldry of separate families of nobles is very small indeed.

The monographs by Jolita Liškevičienė and Eglė Patiejūnienė are invaluable studies of the heraldry of the nobility of the GDL. The scholars studied different aspects of old Lithuanian publications on various topics in their research on the graphics of books and lesser forms of literature. Noble heraldry in the GDL occupies a central place in the studies. Although the two authors are interested primarily in art studies and literary analysis, the coats of arms and corresponding armorial poetry in their monographs stand out as symbols carrying multiple meanings, capable of indicating the origins, status, posts and military deeds of the GDL nobility. They also make use of a large number of hitherto little-known sources in their books.

Historiography from other countries was also important in this study. Learning of the methods and results of studies of genealogical identity performed by authors abroad did more than just provide ideas for the analysis of the genealogical identity of the nobility of the GDL; it provided an opportunity to assay the Lithuanian situation in the wider European context. Genealogy and genealogical identity have been examined abundantly and comprehensively in Western European historiography. The majority of studies appear in connection with a legendary origin of the nobility from Troy and more rarely from the union of a female of supernatural origins and a wild animal (usually a bear or a wolf). Beyond a whole series of articles, there have appeared over the last decade several exceptional books on the genealogical identity of French and British nobles. Of them, we'll discuss in more detail Colette Beaune's monograph analyzing myths and symbols of France with a special focus on genealogy as the expression of the collective identity of the nobility and as a political ace-up-the-sleeve in the European political arena. The author's scheme, showing her conclusions from a study of the Trojan myth, can be applied easily to the Lithuanian Paleamon theory, since the sources show analogous principles in expression and function, namely, the flight of high-ranking nobility from a city in antiquity, their travel to new lands, and the founding of new cities/states, and thus their becoming the honored progenitors of the nobility in these new states. This monograph also discloses linguistic and codification aspects in the exceptionalism and separation of the French nation, aspects almost wholly unaddressed

in GDL historiography. Both the French language, which is sometimes assigned an Hellenistic origin, and the Salic law, which, according to French chronicler and historian Jean Juvénal des Ursins (1388–1473), came from the Trojans, were factors in French perceptions of superiority over other peoples. It is also important to note Anthony F. d’Ellia’s monograph on marriages in Italian Renaissance manors. The author devotes much attention to the epithalamia created on the occasion of these ceremonies, exalting the origins of the bride and groom and presenting their right to claim the noble status they held, or even greater status. Yet another study is quite interesting, one which in part hearkens to the aforementioned studies by Rimvydas Petrauskas and Jonas Drungilas, on the importance of land holdings in the development of genealogical identity and the integration of nobility from foreign lands in the GDL, respectively. Beyond the more traditional methods of synthesis and analysis, this study also uses DNA sequencing. Finnish scholar M. Sjöström’s work is on the genealogy and genealogical identity of the two oldest Finnish families, whose earliest ancestor is found in the historical sources in the 14th century. Using land inheritance documents, the author reconstructs the genealogy, and at the same time examines the origin legend extant within these families and the endurance of the memory of a noble ancestry. Sjöström stresses the genealogical memory of these estate owners was very good, i.e., it went back from five to eight generations, mainly because the ancestors from whom the land was inherited had to be recalled every time any new deal was made in connection with those landholdings. The study also points out that a vassal of the Danish king who travelled to Finland in the mid-15th century married into a high-ranking local noble family, thus confirming his social status.

Comparing GDL and foreign, especially Western European, historiography, one finds that while the methodology of and aspects of studies of noble genealogical identity are largely the same, the subject has undergone much greater elaboration in the West. This gap in Lithuanian scholarship is partially the consequence of the different political situations in the previous century, but also the result of the incomparably large difference in the abundance of sources. A comparative analysis of historiography found that both scholars studying GDL issues and investigators in other countries who are concerned with issues of genealogical memory make use of annals, chronicles, family trees and genealogical schemata as well as special events publications.

Assertions of the dissertation:

1. The genealogical identity of the GDL nobility in the 16th-18th centuries was a reflection of the collective pan-European identity with certain regional peculiarities which resulted from the nobility's cult of high origins and the need for useful family ties.
2. The genealogical identity of GDL nobles in the 16th-18th centuries was based on legendary, sacral, agnatic/sword, sword and spindle, rank/post, confessional, military, material/land ownership and foundational. features. Genealogical self-identification was responsible for the different combinations of these features characteristic of different families.
3. A strong genealogical identity was characteristic of GDL nobles of different ranks and social positions.
4. Although the authorship of the origin myths of the families is not known, descriptions of legendary founders of lineages included in the albums of coats of arms served to strengthen the legendary genealogical identity of the family.
5. The magnates connected their origins directly with legendary arrivals of Roman patricians to Lithuania and with powerful foreign families, while lower-ranking nobles "discovered" legendary ancestors in linguistic similarities between personal names and the names of various locations and in the lexicon of foreign languages, i. e. linguistic similarities between names and foreign words, and also in their use of the same coat of arms.
6. Most often, GDL nobles based their genealogical identity on the importance of individuals to whom they were related on their mother or father's side of the family, on the principle of rank or post occupied, relationship to notable legendary or real ancestors, and on the display of land owned and wealth.
7. The material/land ownership aspect of genealogical identity was characteristic of the high as well as lesser aristocracy, but the memory of family members concerning information about wealth is reflected much more often in the genealogical sources dealing with the lower-ranking nobility.
8. A genealogical identity of broad spectrum is more characteristic of families who relocated from other lands. This may be explained in three ways: a deeper

genealogical tradition existed within the family, strong cohesion among members of immigrant families and increased new relationships and contacts.

9. The Centaur device, connected with the theory of the Roman origins of Lithuanians, played a special role in the self-identity of GDL nobles as a symbol of the former, albeit legendary dynasty. The Hippocentaur and Rose were exclusively important in the genealogical self-identification of the Alšėniškis and Giedraitids, while the Centaur and Posts/Columns were important to some members of the Sapiega line in the 18th century.

Structure of the dissertation. This dissertation is made up of an introduction; two sections; the conclusion; lists of abbreviations, illustrations and sources; a bibliography and appendices.

The structure of the work is neither chronological nor the presentation of analysis of the genealogical identity of GDL noble families *in seriatim*, but is rather based on the explication of the problems involved. The first section is a survey of genealogical identity of GDL nobles in the 16th-18th centuries, while the second is an analysis of manifestations of this identity in heraldry.

The first section of the dissertation is comprised of four chapters. In attempting to analyze the genealogical identity of GDL nobles within the common European context, they briefly present the meaning and significance of genealogy in antiquity and the genesis of genealogical myths in the Middle Ages, with special emphasis given aspects of legendary genealogies of GDL noble families in the Lithuanian annals. This section presents the development in Europe of the family tree, one of the most important sources for the genealogy of the nobility, as well as its functions and specificities, and briefly touches upon the iconography and content of visual sources for the GDL nobility. The axis upon which the first section turns is an analysis of the genealogical identities of the 120 GDL noble families studied using the nine features of noble genealogical identity identified by the author.

In the second section of the dissertation, noble heraldry in the Grand Duchy of Lithuania (GDL) is analyzed from the perspective of genealogical identity. The five chapters in this section present research on how coats of arms, their decoration, elements and motifs and the principles used for uniting coats of arms of different families reflect the genealogical identity of the nobility of the GDL and the manifestation of family ties.

In analyzing coats of arms connected with the legend of the Roman origins of Lithuanians, the main focus is on the problem of the Centaur device. This chapter also looks at the coats of arms of Catholic and Uniate clerics, an analysis of which not only provides better knowledge of the heraldry of representatives of the two churches, but also gives deeper insight into the way the nobles of these two confessions represented their genealogical identities.

CONCLUSIONS

1. Various origin myths existed in different European countries which served the same function: to legitimize the status, based on influence and actual power of the ruling dynasty or separate noble families. The propagation of an antique origin gradually became one of the characteristic features of European genealogical identity. In the Lithuanian annals a genealogical identity built on agnatic, sacral, military and urban characteristics formed the basis for the consolidation of status by the nobility, for the development of genealogical memory and served as cultural and social propaganda.
2. A survey of visual and written GDL genealogical sources revealed patterns in the way information was presented in these sources. This led to the discovery of nine aspects of genealogical identity, identified by provisional names indicating the basic feature of each aspect of genealogical identity: legendary, sacral, agnatic/sword, sword and spindle, rank/post, confessional, military, material/land ownership and foundational.
3. A complex genealogical identity compounded of from two to seven of the aspects listed is characteristic for GDL nobles. A strong genealogical identity was not exclusive to magnates and a wide complement of aspects of genealogical identity was characteristic for families of all social strata. This demonstrates that there existed among the nobility of the GDL of the 16th-18th centuries a genealogical sense of identity capable of serving to fortify societal status. A combination of from five to six of the aspects of genealogical identity was characteristic of a relatively small group of GDL nobles: the families Beinaravičius, Bialozoras, Denhofas, Jelenskis, Kaributas Višniovieckis, Karpis, Kisielius, Korvinas Gosievskis,

Oginskis, Podbereskis, Riomeris, Sapiega, Sluška, Šveikauskas and Zenavičius. At the same time the Pacas were the only GDL noble family characterized by seven aspects of genealogical identity. Many of these families did not originate within the GDL. Considering that many of them came from countries where there was already a clear conception of genealogical memory, there is a great likelihood these families arrived in the GDL with an established genealogical identity capable of further elaboration in their new land. Strong cohesion among family members and forming new relationships were a necessity for families immigrating to the GDL. These factors likely served to strengthen genealogical identity.

4. The appearance of more detailed information about certain GDL noble families in 18th-century records of coats of arms and in special events publications could have been behind the strong self-identification by nobles with nobility inherited based on legendary origins. Often it is difficult to determine who the authors really were of theories of the legendary origins of GDL nobles, whether they were the nobles themselves forging a genealogical identity based on oral traditions, or whether they were heraldists developing new genealogical lore for a specific family. In any case, the genealogical sources show that the entries in armorials concerning legendary ancestors helped strengthen, preserve and in a certain sense “legitimize” a given family’s legendary genealogical identity.
5. The study found that there was a trend among magnate families to claim an origin from Palaemon and his fellow sojourners from Rome, described in the Lithuanian annals, or to associate themselves with an influential line of nobles from another land. Lesser-ranking families “searched” for ancestors based on linguistic similarities between their family names and the names of locations, cities and countries abroad, or based on other linguistic features. The case of the Denhof family showed that legendary and sacral genealogical identity can be based on the use of the same heraldic devices. In this case a common coat of arms acted as a replacement for a non-existent blood relationship and became the basis for kinship.
6. Analysis of Western European historiography dedicated to the issues of the genealogical identity of the nobility showed that nobles in representing their status placed greater emphasis on legendary origins and rank as well as relationships with saints and the blessed. In the GDL, however, a reputation as a great warrior or

military leader, land holdings and material status held great significance in the manifestation of nobility. The latter two characteristics were especially important for the petty nobility. Confessional and foundational/philanthropic aspects played less of a role in the representation of the genealogical identity of the GDL nobility. This can be explained at least partially by the complex religious situation within GDL society and also by the fact that only wealthy families of the elite were able to carry out foundational/philanthropic activities

7. The coats of arms of GDL nobles were symbols with multiple meanings, distinguishing their owners as nobles and showing blood relations and legendary origins. The decorations of coats of arms, i.e., the various insignia, signs signifying hierarchical rank, crests, mantles and columns, as well as lines of poetry, aid in differentiating the different features—legendary, sacral, rank/post and martial—of noble genealogical identity.
8. Just as a wider spectrum of features of genealogical identity dominated among families who immigrated to the GDL, so too was it characteristic of nobles who immigrated to the GDL to portray their coats of arms in family trees and genealogical schemata, in contrast to the practice by the GDL aristocracy and regional elites. Longer traditions of heraldry extant in the countries of Central Europe explain this phenomenon. The use of family heraldry by the GDL aristocracy and regional elites to express genealogical identity was probably able to adapt quickly because of more frequent contacts with families of Central and Western Europe, improved financial circumstances allowing the payment of appropriate wages to artisans making the coats of arms, and the realignment of sources describing their genealogies towards manifestations of prestige rather than listing the extent of land holdings, which was more characteristic of lower-ranking families.
9. Four coats of arms are directly connected with the theory of Lithuanians originating in Rome: the Bear, Posts/Columns, the Rose and the Centaur. Mention of the Bear only remains to the extent of a description of its appearance in Lithuania, i.e., its arrival as the coat of arms of Ursinas, a fellow traveler with the legendary Palaemon. The Posts/Columns and the Centaur were used as traditional symbols in the heraldry of the Sapięga family and related families in the 18th century. The Rose was

important in the genealogical identity of the Giedraitis family, and the Centaur coat of arms was given a special role in the GDL.

10. The Centaur, and later the Hippocentaur, had two semantic meanings as a coat of arms. One was the legendary Centaur which existed and was elaborated in the consciousness of the nobility of the GDL, described in the Lithuanian annals as an expression of the ancient origins of the famous grand dukes of Lithuania from Roman ancestors, and adored by them. The other significance was the actual function performed by this coat of arms, as a sign of distinction for the nobility, expressing their personal aspirations to higher rank. The Centaur was used as the coat of arms by five GDL noble families, but appears much more widely in GDL heraldry through the use of combined coats of arms.
11. The Rose coat of arms, although it remained of secondary importance, received special treatment in the heraldry of the Giedraitises. With four petals rather than the whorled five-petalled rose (which was the coat of arms of the Poraj family), it was employed in the coat of arms of Samogitian bishop Steponas Jonas Giedraitis together with the Hippocentaur, and exaltation of this device in a laudatory text of 1764 leads one to think this points backward to representatives of the Giedraitis family who lived in the 16th century. Analysis of the sphragistic sources indicates they used, significantly, the four-petaled Rose in their coat of arms. The exaltation of the Rose could be as well a reflection of genealogical identity based on the connection in heraldic tradition, aimed at recalling the memory of kinship with high Church dignitary Merkelis Giedraitis.
12. The results of research into certain GDL marshaled (combined) coats of arms shows nobles in their attempt to show their status did not adhere to prevailing rules for combining coats of arms. Instead they placed the coat of arms of the family with whom they wanted to emphasize their relationship in the more significant field.
13. The marshaled coats of arms of the Sapiega family in the 18th century stand out markedly from the general context of GDL noble heraldry because of the several coats of arms linked to the theory of the Roman origins of Lithuanians portrayed in their multiple fields. The use of this sort of heraldry is a demonstration of the extremely strong legendary aspect to the Sapiegas' genealogical identity.

14. The heraldry of Catholic and Uniate clerics in the 18th century feature different demonstrations of genealogical identity. Unlike Catholics, Uniate clerics frequently demonstrated kinship ties in their marshaled (combined) coats of arms. Catholic clerics usually used the coat of arms inherited from their fathers exclusively. There might have been two factors behind these consistent heraldic practices: as the result of Catholic reforms aimed at humbling clerics, and the origins of Catholic Church dignitaries among the notable families of the GDL. Uniate bishops did not come from families belonging to the GDL elite, and therefore the demonstration of blood-based kinship was more important to them in their combined coats of arms.
15. This investigation of the genealogical identity of the GDL nobility and its manifestation in heraldry from the 16th to 18th centuries found there were five groups of sources of genealogical memory: 1) Lithuanian annals; 2) chronicles and histories (the works of Maciej Strykowski, Alessandro Guagnini, Albertas Vijūkas Kojalavičias); 3) old armorials (those of Szymon Okolski, Bartosz Paprocki, Kaspar Niesiecki, Albertas Vijūkas Kojalavičias); 4) legal documents (testaments; land sales documents; charters granting privileges); 5) other documents (letters). These sources of genealogical memory helped preserve genealogical information in the minds and memories of GDL nobles and formed their genealogical sense of identity.

DISERTACIJOS SANTRAUKA

Disertacijos mokslinė problema. Vienas iš pagalbinių istorijos mokslų – genealogija – skinasi kelią į šiuolaikinių istorijos tyrimų lauką. Nors pastaruoju metu Lietuvoje ir užsienio šalyse daugėja su LDK kilmingųjų genealogijos problematika susijusių darbų, vis dėlto neretai genealoginiai tyrimai netampa pagrindiniu mokslininkų tikslu, o nagrinėjami tik kaip papildomi klausimai, susiję su jų analizuojama moksline problema. Kilmingųjų heraldika LDK istoriografijoje kol kas taip pat lieka antrame plane, pagrindinę poziciją užleisdama miestų heraldikos ir sfragistikos tyrimams bei labiau menotyrinio pobūdžio kilmingųjų herbų analizei.

Genealogija – daugiaaspektis semantinis laukas, kuriame šachmatų žaidimo strategija yra kuriama ir modeliuojama kilmingųjų giminės istorija grindžiama tapatybė. Disertacijoje tiriama ne konkreti LDK kilmingųjų genealogija, o jų genealoginė savimonė, t.y. kilmingųjų saviidentifikacija genealoginiu aspektu jų gyvenamajame laike ir erdvėje bei kilmingųjų žinios apie savo protėvius, šių žinių pagalba konstruojama tapatybė. Nors disertacijoje prioritetas dėmesys skirtas LDK kilmingųjų genealoginei savimonei, svarbu buvo pažvelgti, kaip herbai – daugiafunkciniai kilmingųjų simboliai – padėjo ją atskleisti ir manifestuoti.

Norint įtvirtinti arba pakelti savo statusą LDK visuomenėje, kilmingųjų genealoginė manifestacija ne visada būdavo grindžiama kraujo ryšiais (arba vien tik jais). Šiuo atveju apie genealogiją galima kalbėti kaip apie kraujo metaforą (*metaphor of blood*). Zrinka Stahuljak, paskyrusi savo monografiją prancūzų genealoginės savimonės Viduramžiais tyrimui, įvardina tai, kaip *bloodless genealogies*. Gabrielle M. Spiegel nuomone, genealogija, kaip metaforinių struktūrų kompleksas, naratyvinis „tinklelis“ ir socialinis kontekstas, demonstruoja vieną istorinio teksto imlumo socialinėms realijoms atvejį iš daugelio galimų, ir parodo kaip šio naratyvo kūrėjai retransliavo šias realijas, naudodamiesi tuo metu vyravusia literatūrine tradicija. Pasak Lesley Coote, genealogija yra personalinės ir kolektyvinės atminties diskursas. Šie genealogijos apibūdinimai puikiai tinka ir LDK kilmingiesiems XVI–XVIII a., nes juos, dėka kultūrinių ir personalinių ryšių su Vakarų ir Vidurio Europos aukštuomene, veikė bendraeuropinė kolektyvinė savimonė. Dėl to LDK kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimas reikšmingas ne tik lokaliu, bet ir regioniniu požiūriu. Genealoginė samprata ir atmintis – svarbūs sraigtai, padėję sukurti didelio masto socialiniam – politiniam – kultūriniam mechanizmui, kuriame privilegijuotos visuomenės grupės atstovai stengėsi gauti kuo geresnę poziciją. Protėvių atmintis ar jų „atradimas“, protėvių selekcija pagal tam tikrus asmeninių aspiracijų diktuojamus kriterijus, formavo giminės genealoginį portretą, kuris buvo afišuojamas bendroje kilmingųjų grupių portretų galerijoje – visuomenėje. Neretai biologinė giminystė būdavo pakeičiama legendiniais ar materialiniais analogais, akcentuojami tam tikra ypatybe

išsiskiriantys protėviai tam, kad praeitis tarnautų dabarčiai ir padėtų turėti aukštesnį statusą ateityje.

Pastaruoju metu visuomenėje vėl vis aktualesnis tampa genealoginės atminties reiškinys, kuris peržengia akademinio pasaulio ribas. Savęs, kaip konkrečių giminių palikuonio suvokimas, protėvių paieška, saugoma informacija apie juos – vienas iš daugiasluoksnės istorinės savimonės išraiškos klodų. Dėl to pasirinktos tyrimo problemos analizė atskleidžia ne tik XVI–XVIII a. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės išsivystymo laipsnį, jos ypatumus, pasireiškimo būdą ir funkcijas bendrame LDK ir Europos kontekste, bet ir gali padėti stiprinti šiuolaikinės Lietuvos visuomenės istorinį bei genealoginį sąmoningumą.

Disertacijos objektas ir naujumas. Šis tyrimas – pirmas bandymas kompleksiskai ištirti įvairaus rango LDK kilmingųjų genealoginę savimonę remiantis genealoginių medžių, genealoginių schemų ir iliustracijų, proginių leidinių, heraldikos ir kt. šaltinių duomenimis. Šiame darbe pirmą kartą taip gausiai kaip šaltiniai į mokslinę apyvartą yra įvedami įvairaus rango LDK kilmingųjų genealoginiai medžiai ir genealoginės schemos. Pasirinkta darbo problematika mažai tyrinėta LDK istoriografijoje. Dažniausiai šie tyrimai susiję su romėniškąja lietuvių kilmės versija. Remiantis šaltiniuose pateikiamos informacijos dėsningumais, LDK kilmingųjų genealoginė savimonė disertacijoje yra tiriama devyniais aspektais, kurių platus spektras leidžia kurti išsamesnį šios savimonės vaizdą. Nors, kaip minėta, istoriografijoje yra nemažai tyrimų apie lietuvių kilmę iš romėnų, disertacijoje šis klausimas analizuotas kitu rakursu, t. y. kaip agnatinu, sakraliniu, militariniu ir urbanistiniu aspektais konstruojama legendinė genealogija Lietuvos metraščiuose formavo kryptingą LDK kilmingųjų genealoginę savimonę, kuri, kintant politinei struktūrai ir veikiant bendraeuropinėms kultūrinėms realijoms, vystėsi ir turtėjo.

Istoriografijoje, neskaitant trijų monografijų, skirtų knygų grafikai, emblemoms ir mažosioms literatūros formoms, kuriose dažnai herbas užimdavo svarbią vietą, kilmingųjų heraldikai skirta mažai dėmesio. Dar rečiau mokslininkai telkė dėmesį į tai, kaip genealoginė savimonė atsispindėjo jų heraldikoje, nors herbas, kaip kilmingo asmens ženklas, ir genealoginis mąstymas apsprendė tuometinio žmogaus tapatybę ir turėjo įtakos jo pozicijos reikšmingumui visuomenės sociokultūrinėje ir politinėje gradacijoje. Disertacijoje nubrėžtos iki šiol dar istoriografijoje neanalizuotos temos apie skirtingų konfesijų – katalikų ir unitų – dvasininkų heraldikos ir jos atskleidžiamos genealoginės savimonės reprezentacijos skirtumų gairės, kurios padės plėtoti šios srities tyrimus ateityje.

Disertacijos tikslas. Naudojantis istoriografijoje jau žinomais ir naujais šaltinių duomenimis, išanalizuoti LDK kilmingųjų genealoginę savimonę ir jos atspindžius heraldikoje XVI–XVIII a. atsižvelgiant į jų skirtingą rangą, politines ir visuomenines aspiracijas. Ištirti, kokią įtaką legendinė lietuvių kilmės iš romėnų teorija turėjo diduomenės genealogijai ir heraldikai ir, kaip minėtos legendos turinio paveikta kilmingųjų genealoginė ir heraldinė manifestacija galėjo sąlygoti kilmingųjų aukštesnio statuso siekimą arba jau esamos padėties įtvirtinimą visuomenėje.

Disertacijos uždaviniai:

4. Išanalizuoti LDK kilmingųjų legendinę genealogiją Lietuvos metraščiuose;
5. Ištirti Lietuvos, Lenkijos ir Švedijos archyvuose bei bibliotekų specializuotose rankraščių, retų spaudinių ir mikrofilmų skyriuose surinktą XVI–XVIII a. naratyvinių ir vizualinių šaltinių bazę, išskirti LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektus, jų derinius ir dažnumą;
6. Išanalizavus nepublikuotus ir jau skelbtus LDK kilmingųjų heraldikos šaltinius, ištirti, kaip kilmingųjų genealoginė savimonė atsispindėjo jų heraldikoje atsižvelgiant į mentaliteto skirtumus skirtingomis epochomis, nevienodą kilmingųjų rangą, statusą visuomenėje.

Tyrimo metodai:

Atskleisti disertacijos temos problematiką ir rezultatus padeda keletas metodų. *Genealoginis metodas* naudojamas analizuojant giminių genealogiją. Vyrishkąja ir(ar) moteriškąja linija reprezentuojama vertikali ar horizontali giminystė, protėvių, santuokų bei palikuonių įvardinimas, jų būdai, selekcija ir kitos įvairios ypatybės teikia gana išsamų LDK kilmingųjų genealoginės savimonės vaizdą.

Analizės – sintezės ir hermeneutinis metodai taikomi tyrinėjant šaltiniuose ir istoriografijoje randamą informaciją ir siekiant išsamiau išanalizuoti LDK kilmingųjų genealoginę savimonę. LDK kilmingųjų genealoginė savimonė yra mentalinės sferos dalis, dėl to ją veikė keletas faktorių: europinės kultūros tendencijos, vietinės kultūros ypatumai, socialiniai, politiniai ir ekonominiai veiksniai.

Analizės metodas persipina su *lyginamuoju (komparatyviniu) metodu*, kadangi disertacijoje lyginami ne tik šaltiniuose ir istoriografijoje randami duomenys, bet ir pačios giminės, jų genealogija, genealoginė savimonė ir heraldika. Tai analizuojama platesniame europiniame kontekste lyginant LDK kilmingųjų situaciją su kitų šalių realijomis.

Chronologinis metodas taikomas tiriant tas gimines, kurių heraldika, bėgant laikui, modifikavosi. Taikant šį metodą, geriau atsiskleidžia heraldikos vystymasis ir kaita, sąlygota visuomenėje vykusių kultūrinių, politinių procesų. Kai kurių tyrime panaudotų šaltinių, turinio požiūriu itin naudingų analizei, vėlyvesnis datavimas, nebepatenkantis į nusibrėžtas darbo chronologines ribas, sąlygojo *retrospektyvinio metodo* panaudojimą.

Chronologinės ribos. Disertacijos chronologinių ribų pradžia pasirinktas XVI a., kada tarp LDK kilmingųjų pradėjo stipriau reikštis genealoginė savimonė. Tyrimo chronologinių ribų pabaiga sutampa su LDK išnykimu XVIII a. pabaigoje.

Sąvokos.

Kilmingieji – privilegijuotas, kilme išsiskiriantis, visuomenės sluoksnis (kitai – bajorai). *Didikai* – aukštos kilmės, elito atstovai, einantys svarbias pareigas visuomenėje, pasaulietiniai ir Bažnyčios dignitoriai.

Genealogija – 1) giminių kilmės, kartų eilių, atskirų giminės narių giminystės ryšių visuma; 2) pagalbinis istorijos mokslas.

Genealoginė savimonė – kilmingųjų saviidentifikacija genealoginiu aspektu jų gyvenamajame laike ir erdvėje bei kilmingųjų žinios apie savo protėvius, šių žinių pagalba konstruojama tapatybė.

Heraldika – 1) kilmingųjų atstovų herbų, kaip jų giminės išskirtinių ženklų, visuma; 2) pagalbinis istorijos mokslas.

Disertacijoje, kalbant apie gerai žinomus herbus, kurių pavadinimų lietuvių kalba rašybos tradicija jau yra nusistovėjusi, bus vartojami lietuviški pavadinimai, pavyzdžiui, Trys ragai ar Lapinas. Kiti herbai bus aprašomi nurodant ir jų pavadinimą lenkų kalba.

Šaltiniai. Tyrimui siekta panaudoti įvairaus rango LDK kilmingųjų genealoginę savimonę atspindinčius šaltinius, kuriuos pavyko rasti Lietuvos, Lenkijos ir Švedijos archyvuose bei bibliotekose. Šios tematikos šaltiniai juos saugančiose institucijose labai išsklaidyti, o kai kada itin fragmentiški, tad vieno ar kito šaltinio radimas / pasirinkimas buvo gana ribotas. Tuo iš dalies galima paaiškinti, kodėl tyrimui pasirinktos būtent tokios 115 giminių (ypač renkant žemesnio rango kilmingųjų genealoginę savimonę atspindinčius šaltinius). Didžioji dalis šaltinių datuojami XVII–XVIII a. Būtent šiuo laikotarpiu LDK kilmingųjų genealoginės savimonės raiška pasiekė zenitą, tuo tarpu XVI a. – ji dar buvo formavimosi stadijoje. Atitinkamai šaltinių iš šio šimtmečio turime itin nedaug. Tyrimo panaudota maža dalis ir šiek tiek vėlesnių – XIX a. pirmosios pusės genealoginės savimonės šaltinių, kurie, taikant retrospekcijos metodą, puikiai atskleidžia kai kurių giminių genealoginės atminties sampratą.

Kalbant apie konkrečių giminių genealoginės savimonės šaltinius, pastarieji labai skiriasi kiekybiniu požiūriu. Paprastai diduomenės ar lokalinio elito atstovų genealoginę savimonę atspindinčių šaltinių yra keli ar keliolika, o žemesnio rango kilmingųjų – tik vienas ar du. Turint didesnę vienai giminei priskiriamų šaltinių skaičių, galima susidaryti išsamesnę tos giminės genealoginės savimonės vaizdą. Analizuojant šaltinius, ne kartą susidurta su atveju, kai skirtingi vienos giminės šaltiniai papildo vienas kitą atskleidžiami nevienodus genealoginės savimonės aspektus.

LDK kilmingųjų genealogijos ir heraldikos šaltiniai gali būti skirstomi į vizualinius ir rašytinius. Rašytinių šaltinių grupę sudaro: Lietuvos metraščiai, proginiai leidiniai (vestuvių epitalamijai, panegirikos, laidotuvių pamokslai), senieji herbynai, kilmingumo patvirtinimo dokumentai, įvairių su LDK susijusių dokumentų sąvadai. Lietuvos metraščiai pasitarnauja analizuojant diduomenės genealoginę savimonę. Ypatingas dėmesys skiriamas šių šaltinių legendinei daliai, atspindinčiai LDK kilmingųjų kildinimąsi iš romėnų ir kryptingą kilmingųjų genealoginės savimonės formavimą. Puikus kilmingųjų genealoginės savimonės atspindys atskleidžiamas jiems skirtuose įvairiuose proginiuose leidiniuose: panegirikose, vestuvių epitalamijuose, laidotuvių pamoksluose ir pan. Svarbu išskirti epitalamijus – kilmingųjų vedybų proga sukurtus spaudinių tekstus. Pastarųjų tekstinė ašis yra jaunųjų genealogijos atskleidimas ir išaukštinimas, įtaštas į to meto poezijos ir oratorystės, pagrįstos antikos ir mitologijos geru išmanymu, derinį. Šiuose šaltiniuose, skirtingai nei genealoginiuose medžiuose ir genealoginėse schemose, nerasime (išskyrus keletą atvejų) apie materialinę ar žemėvaldos informaciją, susijusią su kilmingųjų protėviais. Proginiuose leidiniuose pateikiama genealoginė informacija labiau susijusi su legendiniais, socialiniais, militariniais ir fundaciniais aspektais. Tuo tarpu vertikalią giminystę atspindintys šaltiniai – informatyviausi, nes jie atskleidžia visus minėtus aspektus.

Toks šaltinių skirstymas į vizualinius ir rašytinius yra sąlyginis, nes kai kurie jų yra neatsiejami vienas nuo kito. Geriausias to pavyzdys yra herbynai, kuriuose greta autorių teksto pateikiamas ir aprašomas herbas, ir jo turėtojai. Tą patį galima pasakyti ir apie genealoginius medžius, kuriuose tiek vizualinė, tiek tekstinė informacijos dalys galėtų konkuruoti tarpusavyje. XVII–XVIII a. genealoginiai medžiai ir genealoginės schemas bei iliustracijos – vieni svarbiausių šiame darbe naudotų šaltinių, kurių didžioji dalis dar nebuvo įtraukti į mokslinę apyvartą. Tai itin informatyvi, daugiaaspektė medžiaga tyrimui, atskleidžianti LDK kilmingųjų genealoginės savimonės esmę įvairiais rakursais: socialiniu, kultūriniu, ekonominiu. Kiti vizualiniai šaltiniai: portretai, proginių leidinių iliustracijos – puiki heraldines žinias teikianti medžiaga.

Visi šaltiniai pagal LDK kilmingųjų visuomeninį statusą gali būti skirstomi į tris grupes: didikų, lokalinio elito atstovų ir žemesnio rango kilmingųjų. Su pastaraisiais susijusi šaltinių grupė yra menkiausia. Iki mūsų dienų šių išlikusių dokumentų turime itin mažai, tačiau savo įdomumu ir informatyvumu nenusileidžia kitiems, o kartais juos ir pralenkia.

Visi LDK kilmingųjų genealoginiai ir heraldiniai / sfragistiniai šaltiniai, išskyrus kelis visuomenės elito giminių genealoginius medžius ir kelis herbus / antspaudus, dar nėra publikuoti.

LDK kilmingųjų genealoginės atminties šaltiniai. LDK kilmingųjų genealogiją atspindinčių šaltinių analizė atskleidė, kad labai retais atvejais išryškėja akivaizdus šaltinio autoriaus santykis su savo tekstu. Vieną geriausių pavyzdžių galime rasti LDK virtuvininkui Stanislovui Vainai skirtame proginiame leidinyje, kuriame jo autorius, kalbėdamas apie Vainas, teigia, kad šios giminės pradžios liudininkai yra ne tik jo atmintis, bet ir ankstesni amžiai. Genealoginės atminties šaltinius, kurie padėjo išlaikyti genealoginę informaciją ir formavo genealoginę savimonę, galima suskirstyti į kelias grupes:

- 1) Lietuvos metraščiai;
- 2) kronikos ir istorijos (Motiejaus Strykovskio, Aleksandro Gvaninio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus darbai);
- 3) senieji herbynai (Simono Okolskio, Bartoszo Paprockio, Kasparo Niesieckio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus);
- 4) teisiniai dokumentai (testamentai, žemėvaldos pardavimo dokumentai, privilegijos);
- 5) laišakai ir kiti dokumentai.

Lietuvos metraščiai, o tiksliau Lietuvos ir Žemaitijos Didžiosios Kunigaikštystės bei Bychovco kronikos yra pirmieji LDK diduomenės giminių genealoginės savimonės šaltiniai, kuriuose yra kryptingai formuojama valdančiosios dinastijos ir kilmingųjų elito garbinga kilmė iš romėnų patricijų – Palemono ir jo bendražygių. Turimos omenyje kilmingųjų elito giminės – tai Alšėniškiai, Giedraičiai, Goštautai, Davainos, Manvydai. Bychovco kronikoje pasakojama, kad Palemono proproanūkio sūnui Erdvilai kariniame žygyje padėjo Stulpų herbo ponas Grumbys, Maškos herbo – Eikšys, o Rožės herbo – Griaužys. Atitinkamai šie ponai vėliau susilaukė sūnų: Goštauto, Davainos ir Manvydo. Taip pat šioje kronikoje kalbama apie Dausprungo ir Palemono ainį Romaną, kurio du iš penkių sūnų buvo Alšys ir Giedrys – kunigaikščių Alšėniškių ir Giedraičių legendiniai pradininkai.

Svarbų vaidmenį LDK kilmingųjų genealoginės atminties formavimui turėjo Motiejaus Strykovskio, Aleksandro Gvaninio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus darbai. Pavyzdžiui, Mstislavlio kaštelionienei Elžbietai Magdalenai Oginskytei Puzinienei skirtame 1747 m.

proginiamė leidinyje aukštinami Oginskių giminės nuopelnai karybos srityje ir išnašoje, remiantis Kojalavičiumi, pažymima, kad Trakų kaštelionas Aleksandras Oginskis triumfavo Chotino mūšyje su turkais.

Proginuose leidiniuose kaip genealoginės atminties šaltinius gana dažnai galima rasti citatas ar perpasakojimus iš senųjų herbynų, sudarytų Simono Okolskio, Bartošo Paprockio, Kasparo Niesieckio ir Alberto Vijūko Kojalavičiaus. Ašmenos pavieto iždininkui ir rotmistrui Tomui Mykolui Čechovičiui ir Barborai iš Sulistrovskių giminės Čechovičienei skirto 1739 m. proginio leidinio autorius Janas Zrzelskis, bendrai pristatydamas Čechovičių giminę, remiasi būtent vienu iš minėtų herbynų. Jo teigimu, kilmingųjų genealogijų raštininkas Okolskis apibūdina Čechovičius kaip seną, garbingą ir šlovingą giminę, turėjusią valdas Žemaitijoje. J. Zrzelskis puslapio apačioje net pateikia išsamią nuorodą į Simono Okolskio herbyną „Orbis Poloni“, nurodydamas tikslų tomą ir puslapio numerį. Patikrinus šią informaciją, paaiškėja, kad J. Zrzelskio pateiktos minėtos žinios apie Čechovičius yra žodis į žodį nurašyta citata iš Simono Okolskio herbyno. Skiriasi tik kai kurių žodžių rašyba ir proginio leidinio autorius nebenaudojo žodžio trumpinimo.

Beveik analogišką atvejį galime rasti kitame, jau anksčiau minėtame 1760 m. proginiame leidinyje, skirtame Korsakams.

JURKOWSKI, Gabriel. <i>Morze litości y łaski...</i>	NIESIECKI, Kaspar. Herbarz Polski
[...] wiedzieć należy, iż od przyiścia Przacnego z Korsyki Protoplasy KORSAKOW, za <i>Swidrygiela</i> Wielkiego Xiążęcia Litewskiego, (który mu Siostrę swoją Malżeńskim sprzymierzyl związkim, a z nią mnogie w posagi Włości, począwszy od Głębokiego na Białey Ruśi, aż do Zawołoćia oddał,) szerokie po dziś dzień tego IMIENIA rozprzestrzeniaią się Fortuny.	Przodek tego domu przyszedł do Litwy z Korsyki, za Świdrygiełła książęcia, który mu siostrę swoją dał w małżeństwo, a w posagu z nią włości, począwszy od Głębokiego, aż do Zawołoćia, w województwie Połockiem i Moskiewskich granicach, znajduje się do tych czas pole nazwane Korsakowe, iż na nim sami tylko Korsakowie, zabrawszy się, wojsko Moskiewskie zbili.

Lentelėje sugretinti tekstai, citatos iš proginio leidinio ir Kasparo Niesieckio herbyno, yra beveik identiški. Turint omenyje šaltinio sukūrimo datą, t. y. 1760 m., ir herbyno autoriaus gyvenimo metus (1682–1744), galima daryti prielaidą, kad ne tik Korsakų giminės žodinėje tradicijoje egzistavo legenda apie kilmę iš Korsikos, bet šią tradiciją padėjo išlaikyti ir į herbyną įtrauktas minėtas pasakojimas. Lieka tik kol kas neatsakytas klausimas, kas sukūrė šią teoriją:

patys Korsakai ar heraldikos žinovai. Neabejotina, kad minima Korsakų legendinė kilmės teorija atsirado ne anksčiau kaip XVII a., nes Bartošo Paprockio 1584 m. išleistame herbyne galima rasti tik labai trumpą Korsakų giminės aprašymą, kuriame teigiama, kad ši giminė sena ir žymi Žemaitijoje. Jei giminėje jau būtų gyvavusi kilmės iš Korsikos tradicija – mažai tikėtina, kad ji būtų neaprašyta herbyne.

Budrikų genealoginėse schemose rašoma, kad iš savo dėdės Juzefo Tomaševičiaus Budriko paveldėjęs Budrikų valdą, mirdamas, 1709 m. lapkričio 7 d. testamentu ją užrašė savo seseriai Elžbietai Budrikaitei ir jos vyrui Jonui Rusinui, kurie gyveno tame pačiame paviete. Kalbant apie teisinius dokumentus, turėjusius įtakos genealoginės atminties formavimui, galime prisiminti ankstesniame skyriuje minėtą Levcevičių – Nagurskių XVIII a. genealoginės schemą, kurioje pateikiama informacija, kad Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas 1551 m. spalio 28 d. privilegija Ambraziejui ir Jonui Levcevičiams suteikė 33 valakus žemės, kurią jie valdė per pusę, t. y. abu po 16 valakų ir 15 margų.

Vienas rečiausiai minimų genealoginės atminties šaltinių – laiškai. Michnevičių genealoginėje schemoje paminėtas šaltinis, iš kurio nustatyta, kokios valdos savininkas buvo Martyno sūnėnas, nes rašoma, kad Fronckevičius savo laiške Dominyką Michnevičių mini kaip Aukštadvario savininką ir supažindina su dokumentais: „Dominik Michniewicz ktorego WW Frackiewicz Listem swym Tytuluje aktorem Wysokiego Dworu y wyznaie o papierach“.

Istoriografija. Disertacijoje analizuojamos temos istoriografija nėra plati, kadangi, kaip jau minėta, tiek LDK kilmingųjų genealogijos, tiek heraldikos tyrimai dar tik įgauna pagreitį. Be to, turime dėti skirties ženklą tarp genealogijos ir genealoginės savimonės. Aptariant su analizuojama tema susijusią istoriografiją, turime pirmiausia išskirti būtent tuos autorius, kurie savo darbuose labiau akcentavo ne kilmingųjų genealogiją, o genealoginę savimonę. Pažymėtini Nelės Asadauskienės ir Rimvydo Petrausko darbai, kuriuose dėmesys skiriamas ir didikų kilmės klausimams, analizuojama LDK visuomenės elito genealoginė savimonė. Šie tyrimai atspindi LDK genealoginės savimonės formavimosi užuomazgas ir pagrindinius bruožus.

Pastaraisiais metais vis dažniau sulaukiame LDK kilmingųjų (pavienių giminių ar jų visumos) genealoginės savimonės tyrimų. Vienas naujausių darbų – Rimvydo Petrausko straipsnis apie genealoginio mąstymo prielaidas ir užuomazgas Lietuvoje XIV–XVI a. viduryje. Autorius pažymi, kad XV–XVI a. pradžioje LDK diduomenėje išryškėjo tendencija akcentuoti agnatinę paveldėjimo liniją, orientuotą į praeitį, o tai sąlygojo istorinės ir genealoginės savimonės gimimas. Vienas svarbesnių tyrimo akcentų – tai, kad žemėvaldos dokumentai, kuriuose būdavo užfiksuoti įvairių kartų giminės narių vardai, formavo kilmingųjų genealoginę savimonę. Straipsnyje pateikiamas ir konkretus Krupavičių giminės pavyzdys, kuris puikiai

atskleidžia genealoginės atminties būtinybę smulkiosios bajorijos giminei, nuolat balansuojančiai ties bajorystės praradimu. Genealogija su „atrastais“ legendiniais giminės pradininkais tarnavo kaip valdžios ir žemėvaldos tęstinumo pagrindimo garantas. Šis Rimvydo Petrausko darbas vertingas ir tuo, kad jame nepamiršamas svarbus kilmingojo ženklas – herbas. Dažnai norint turėti aukštą kilmę manifestuojančią genealogiją, labiau galima kalbėti ne apie giminės genealoginės linijos atkūrimą (atmintį), o apie genealogijos konstravimą. Viena iš tokio konstravimo galimų prielaidų – giminių naudoti bendri herbai. Autorius pažymi, kad tiesioginės genealoginės jungtys būdavo sąmoningai pamiršamos, jei legendinės galėdavo kur kas labiau pasitarnauti giminės statuso visuomenėje išaugimui. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiame tyrime pirmą kartą istoriografijoje konceptualiau iškeliamas genealoginių mitų autorystės klausimas ir akcentuojama būtinybė „[...] aiškiai skirti pačių kilmingųjų ir išsilavinusių kūrėjų istorinę ir genealoginę savimonę“. Šis faktas labai svarbus siekiant išsiaiškinti, kokį indėlį į savo genealoginio mito kūrimą įnešė pati giminė, o kokį, pavyzdžiui, herbyno autorius. Kaip disertacijos įvade minėjome anksčiau, kilmingieji savo giminystės vertikaliąją liniją atspindinčiuose šaltiniuose neretai įvardindavo herbynų autorius, kurie aprašydavo vieną ar kitą giminės narį. Vis dėlto skirtis tarp kilmingųjų ir išsilavinusių kūrėjų genealoginės savimonės labiau aktuali iki maždaug XVII a., nes XVII–XVIII a. genealoginės fikcijos, kaip realios genealogijos atitikmuo, tapo jau giliai įsisąmonintu dalyku – „elitine tautosaka“, o pirminės autorystės klausimas užleido poziciją legendos turiniui ir funkcijai.

LDK istoriografijai vertingi tyrimai, skirti LDK visuomenės elitui nepriklausiusių kilmingųjų genealoginės savimonės analizei. Kęstutis Gudmantas greta kitų klausimų tyrinėjo vidutinių bajorų ir žemesniosios grandies pareigūnų tokių, kaip Benešas Kryvecas, Grigorijus Unichovskis, Paulius Daumantas–Siesickis, Jevlašovskis ir Stanislovas Venclovaitis Gruzdis genealoginę savimonę. Šis tyrimas svarbus tuo, kad autorius atkreipė dėmesį į pareigų, konfesijos, klientelinių ryšių, Bielskio ir Stryjkovskio kronikų, kuriose buvo raginama domėtis protėvių žygiais, skaitymo svarbą genealoginei ir istorinei savimonei.

Pastaruoju metu Lietuvoje pradėta domėtis aukštesnio ir žemesnio rango kilmingųjų genealoginės savimonės panašumais ir skirtumais. Skirtingo rango kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimai leidžia išsamiau susipažinti su diduomenės ir smulkiosios bajorijos atstovų genealoginės sampratos ypatumais ir atsakyti į esminį klausimą, kokį lygmenį yra pasiekusi ši samprata. Kol kas tik vieno – Skarulskių ir Ciechanovieckių giminių – atvejo tyrimas atskleidė, kad tiek žemesnio, tiek aukštesnio rango giminių genealoginė savimonė yra stipri, tačiau skiriasi jos pobūdis ir išraiška. Ši išvada paskatino išsamesnį ir įvairiapusiškesnį LDK kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimą šiame darbe.

LDK istoriografijoje dar nepakankamai tyrinėtojų dėmesio yra sulaukę LDK įsikūrę užsienio kilmingieji, kurie, atvykdami gyventi į Lietuvą, jau turėjo susiformavusį mentalitetą, istorinę ir genealoginę savivoką bei buvo paveikti savo šalies kultūros ir tradicijų. Jų sėkmingas integravimasis į LDK visuomenę ir prisitaikymas prie Lietuvoje gyvavusio kultūrinio modelio yra įdomus reiškinys. Viena vertus, šį procesą supaprastino bendraeuropinės kultūros esminių bruožų egzistavimas Lietuvoje, o, kita vertus, socialiniai bei ekonominiai faktoriai. Pažymėtini Jono Drungilo darbai apie lenkų kilmės bajorų etnosocialinį mobilumą. Šių tyrimų kontekste analizuojami Žemaitijoje įsikūrusių iš Lenkijos atvykusių žemesnio rango kilmingųjų, ypač Gruževskių, genealoginė savimonė. Kilmingųjų migracijos bangos į LDK analizuojamu laikotarpiu nebuvo sporadinis, o gana plataus masto socialinis reiškinys, turėjęs įtakos visuomenės kultūriniam, ekonominiam gyvenimui. Pastarieji darbai žymi proveržį šios srities tyrimuose ir yra gairės naujiems moksliniams iššūkiams dirbant LDK kilmingųjų visuomenės istorijos baruose.

LDK kilmingųjų genealogijos tyrimai glaudžiai siejasi su lietuvių kilmės iš romėnų teorija. Paprastai šių darbų autoriai pagrindinį dėmesį sutelkia į lietuvių kilmės mito atsiradimo ir paplitimo LDK visuomenėje aspektus, o didikų genealogijai tuo tarpu lieka tik antraeilis vaidmuo. LDK kilmingųjų kilmės tyrimų problemišumą sukelia šaltinių vėlyvumas, o tai neabejotinai žymiai sumažina jų patikimumo laipsnį. Nereikia pamiršti, kad tokiuose šaltiniuose pateikta informacija yra legendinio pobūdžio. Ne vienos diduomenei priklausiusios giminės kilmę galima susieti su romėniškąja lietuvių kilmės teorija, tad šių giminių kilmės klausimai turi būti nagrinėjami būtent platesniame minėtos teorijos kontekste. Lietuvių kilmės iš romėnų teorijos problema gana plačiai analizuota istoriografijoje. Tarp tyrėjų galima paminėti Janą Jakubowskį, Konstantiną Avižonį. Pastarasis pirmasis lietuviškoje istoriografijoje išsamiau analizavęs lietuvių kilmės iš romėnų teoriją. Jis ne tik aptarė Lietuvos metraščiuose, skirtingų autorių darbuose aprašomos teorijos panašumus ir skirtumus, bet ir kėlė klausimą, kas buvo šios teorijos autorius, kokios priežastys lėmė jos paplitimą visuomenėje ir kokią įtaką turėjo LDK kultūriniam gyvenimui. Vėliau klausimas, iš kur kilo lietuvių tauta, domino ne vieną mokslininką tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje. Iš jų galima būtų paminėti Mečislovą Jučą bei Jerzy Suchockį, kurio manymu, lietuvių kilmės iš romėnų mito sukūrimas buvo sąlygotas antilenkiškų paskatų. Vis dėlto pagrindinis tyrinėtojų dėmesys buvo nukreiptas į istoriografijoje labiausiai paplitusią romėniškąją arba kitaip palemoniškąją lietuvių kilmės versiją, dažniausiai bandant atsakyti, kas buvo šios teorijos autorius, ir kokios buvo jos sukūrimo aplinkybės. Romėniškosios kilmės teorijos autorystės klausimas istoriografijoje yra traktuojamas gana kontraversiškai. Kalbant apie legendos sukūrimo aplinkybes, reikia konstatuoti faktą, kad iš esmės tyrinėtojai, į

mokslinę apyvertą įvedę tik nedidelius papildymus, kartoja ankstesnių autorių išsakytas mintis. Žinoma, yra išimčių. Iš gana vienalyčių tyrimų, analizuojančių minėtos legendos sukūrimo klausimus, originalesniu požiūriu išsiskiria Stephen C. Rowell, Eligijaus Railos, o taip pat ir Gintaro Beresnevičiaus, Artūro Vasiliausko bei Rimvydo Petrausko darbai šia tematika. Naujausi tyrimai, kuriuose analizuojama legendinė lietuvių kilmė, priklauso Edvardo Gudavičiaus ir Jano Jurkiewicziaus plunksnai. Edvardas Gudavičius savo straipsnyje pasakojimo tekstą apie į Lietuvą atvykusį Palemoną tiria tarsi archeologas, ieškantis praeitų amžių pėdsakų kultūrinuose žemės kloduose, giliu istoriniu, literatūriniu ir semantiniu būdu. Autorius, lygindamas Antikos, Viduramžių bei Renesanso laikotarpio kūrinius su Lietuvos metraščiais, atranda analogiškų siužeto paralelių ir atsako į klausimą, kokie šaltiniai lėmė Palemono sumanymą. Šis tyrimas dar kartą tik kitu aspektu atskleidžia bendraeuropinį LDK kilmingųjų mentalitetą, gerą minėtų veikalų išmanymą ir gebėjimą jų turinį ar atskirus siužetus pritaikyti savo reikmėms. Lietuvių kilmės iš romėnų problematikai paskyręs visą monografijos pirmą dalį (antra dar turi būti išleista) Janas Jurkiewiczius nagrinėja Dluogošo veikalus, Lietuvos metraščius, o taip pat nemažą dėmesį skiria Lietuvos kunigaikščių kilmės pagal maskvėnišką legendą klausimams, tačiau jie, kaip ir LDK visuomenėje, LDK istoriografijoje, taip ir minimoje knygoje netapo dominuojančiais. Mokslininko teigimu, ši legenda, pagal kurią Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas buvo Vytenio pavaldinys, yra įdomi kaip nacionalinės istoriografijos ir kaimyninės tautos vaizdinio susiformavimo pavyzdys. Jano Jurkiewicziaus monografijoje pabrėžiama, kad XVI a. LDK kilmingųjų įsitikinimas, jog jie esą kilę iš romėnų, tapo jų istorinės sąmonės svarbiu elementu tuo labiau, kad protėvių tarp Palemono bendražygių ieškojo ne tik lietuvių, bet ir rusėnų bei lenkų kilmės LDK kilmingųjų giminės, nepaminėtos Lietuvos metraščių palemoniškoje istorijoje. Autorius išsamiai ir konceptualiai nagrinėja su lietuvių etnogeneze susijusią istoriografiją atsižvelgdamas į pagrindinius analizuojamuose tyrimuose keliamus klausimus, t. y. kas ir kada sukūrė lietuvių kilmės iš romėnų teoriją, jos politines (antilenkiškas, antimaskvietiškas, antirusiškas, antimonarchines, promonarchines), tautines funkcijas, bei didikų siekio sustiprinti savo pozicijas prieš karalių ir kitus kilminguosius. Pastaroji funkcija iš esmės irgi yra politinė, nes didikai, aukštindami savo kilmę, adekvačiai pagerindavo savo statusą visuomenėje. Mūsų nuomone, viena vertingiausių tyrimo dalių – legendinėje Lietuvos metraščių dalyje minimų asmenų ir vietų išsamus aprašymas bei analizė. Mokslininkai, tyrinėdami lietuvių kilmės iš romėnų teoriją, dažnai minėdavo legendinius Lietuvos kunigaikščių protėvius, kai kuriems skirdavo ir daugiau dėmesio, t. y. paminėdavo, kas jo tėvas, kokį miestą įkūrė ar su kuo ir dėl ko kariavo, tačiau LDK istoriografijoje nebuvo nuoseklaus romėniškos teorijos veikėjų tyrimo. Šią istoriografijos spragą Janas Jurkiewiczius

sėkmingai užpildė. Vis dėlto galima atkreipti dėmesį į tai, kad autorius savo tyrime neakcentuoja dviejų įdomių aspektų, susijusių su Lietuvos metraščiuose ypač retai minimomis moterimis bei pagonybės, katalikybės ir stačiatikybės praktikų samplaika legendinėje jų dalyje.

Dažnai LDK istoriografijoje didelio tyrinėtojų dėmesio sulaukia garsios LDK giminės, priklausančios valdančiajai dinastijai, ir kitos, turinčios svarbų politinį ir socialinį statusą visuomenėje. Ypač daug mokslinių tyrimų skirta Radvilų giminei. Vienas naujausių ir išsamiausių darbų – Marcelio Antoniewicziaus monografija apie kunigaikščių Radvilų kilmę ir genealogiją. Naudodamasis gausia šaltinių baze ir istoriografija, autorius atskleidžia kunigaikščių genealogijos traktavimo ir genealoginės savimonės manifestavimo ypatumus skirtingais laikotarpiais. Svarbu pabrėžti, kad šiame darbe, skirtingai nei panašaus pobūdžio tik kuklesniuose užmojo prasme tyrimuose, atsiskleidžia vienos įtakingiausių LDK giminių genealoginės savimonės (kalbant apie giminės pradininką) kaita: nuo erelio lizde rasto Lizdeikos, kunigaikščio Erdvilo iš Palemono giminės, Lietuvos kunigaikščio Radvilos (XVI a.) iki Lizdeikos tėvo Narimanto (XVII a.) ir Julijono Dausprungo iš Kentaurio giminės (XVIII a.). Autorius tyrime naudoja jau akademinėje visuomenėje puikiai žinomus šaltinius tokius, kaip Saliamono Risinskio sudarytą Radvilų genealogiją, 1742 m. Peterio Böse išraižytą imponantišką Radvilų genealoginį medį ir kt. bei naujus šaltinius, pavyzdžiui, dar nepublikuotą Radvilų genealoginį medį „Linea mascula illustrissimorum ducum Radziwiłł“, kuriame puikiai atsiskleidžia giminės agnatinės linijos akcentavimas. Vis dėlto vienas įdomus ir naudingas tokio pobūdžio tyrimui šaltinis liko nepanaudotas. Tai 1666 m. Boguslavo Radvilos kartografo Juzefo Narūnavičiaus-Naronskio sūnaus Jono Juzefo Naronskio, kuris nuo 1663 m. iki savo mirties 1672 m. padėjo savo tėvui, sudarytas Radvilų genealoginis medis. Šis Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomas dokumentas, greičiausiai parengtas būtent Boguslavo Radvilos užsakymu. Nors ir apiplyšęs, vietomis pablukęs, yra labai vertingas savo teikiama informacija, kuri iki šiol nebuvo panaudota mokslinėje apyvartoje. 1666 m. genealoginis medis visapusiškiau už kai kuriuos kitus analogiškus šaltinius atskleidžia Radvilų genealoginę savimonę, nes jame atsispindi ne tik giminės legendiniai protėviai, realūs kraujo ir giminystės ryšiai, demonstruojamos turimos aukštos pareigybės ir rangas, bet ir pabrėžiamas Radvilų – kaip krikščioniškos giminės statusas. Tai retas atvejis tokio rango didikams LDK. Vis dėlto šį pastebėjimą paskatino mūsų tiriamos problemos pobūdis ir žiūrėjimas į LDK kilmingųjų genealoginę savimonę kitu rakursu. Marcelio Antoniewicziaus monografija neabejotinai fundamentinis tyrimas LDK istoriografijoje. Kiti autoriai, skirdami mažiau dėmesio Radvilų genealogijai, savo tyrimų objektais pasirinko žymiausius giminės atstovus ir jų veiklą. Kaip

pavyzdžius galima paminėti Henryko Wisnerio ir Raimondos Ragauskienės monografijas apie Jonušą Radvilą ir Mikalojų Radvilą Rudąjį.

Kitos garsios LDK giminės tokios, kaip Kęsgailos, Kiškos, Chodkevičiai, Svirskiai irgi sulaukė tyrinėtojų dėmesio. Neretai pamiršamos žemesnę padėtį užimančios bajorų giminės, kurių analizės rezultatai padėtų pildyti LDK visuomenės ir kultūros istorijos tyrimus taip kuriant platesnį ir išsamesnį kai kurių tuometinio kilmingųjų gyvenimo aspektų vaizdą. Vis dėlto pastarųjų dviejų dešimtmečių tyrimai rodo, kad tyrėjai savo mokslinį žvilgsnį vis dažniau kreipia ir į žemesnio rango LDK kilminguosius. Neretai mokslininkai siekia atkurti istoriniais šaltiniais grindžiamą LDK kilmingųjų genealogiją, kuri ypač pasitarnauja tiriant kitus su LDK kilmingųjų istorija susijusius klausimus, tačiau kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimai dažnai lieka antrajame plane.

LDK kilmingųjų heraldika yra viena Lietuvos heraldikos tyrinėjimų sričių, kurios tyrimų rezultatai labai vertingi norint susidaryti platesnį vaizdą apie LDK kilmingųjų luomą, jo narių savitą mentalitetą, genealogiją, pareigybes. Iš esmės LDK kilmingųjų heraldika neretai tampa tam tikru laikotarpiu vyravusių kultūrinių ir politinių realijų tiesioginiu atspindžiu. LDK kilmingųjų heraldika Lietuvoje dar nėra plačiai tyrinėta. Pažymėtina, kad didesnis mokslininkų dėmesys buvo skirtas valdančiosios dinastijos atstovų bei miestų heraldikai ir sfragistikai. Kaip pavyzdžius galima pateikti Edmundo Rimšos darbus: „Aleksandro antspaudai – naujas etapas valstybės sfragistikoje“ ir „LDK miestų antspaudai“. Tyrinėdamas Lietuvos privačių miestų herbus, Edmundas Rimša lakoniškai, bet taikliai aptarė kai kurių LDK kilmingųjų giminų legendinę kilmę. Autorius puikiai išvelgė sąsajas tarp legendinių giminės protėvių – horodlinių ponų ir Gediminaičių. Vis dėlto istoriografijoje galima rasti tik pavienius mokslininkų darbus, nagrinėjančius atskirų kilmingųjų heraldikos ypatumus.

Nepamainomi tyrimai LDK kilmingųjų heraldikos tyrinėtojams – Jolitos Liškevičienės ir Eglės Patiejūnienės monografijos. Jose mokslininkės skirtingais aspektais analizavo įvairios tematikos ir paskirties senuosius Lietuvos spaudinius siekdamos iširti knygų grafiką ir mažąsias literatūros formas. Svarbią vietą tyrimuose užėmė LDK kilmingųjų heraldika. Nors autorės pagrindinį dėmesį sutelkė į dailėtyros ir literatūros analizės aspektus, šiose monografijose herbas ir herbinė poezija sušvyti kaip daugiareikšmiai simboliai, galintys manifestuoti LDK kilmingųjų kilmę, rangą, pareigybes bei nuopelnus karyboje. Svarbu akcentuoti didelį iki tol mažai žinomų jų knygose publikuotų šaltinių kiekį.

Šiam tyrimui svarbi buvo ir užsienio šalių istoriografija. Susipažinimas su užsienio mokslininkų genealoginės savimonės tyrimų metodais ir rezultatais suteikė ne tik idėjų LDK kilmingųjų genealoginės savimonės analizei, bet ir atvėrė galimybę Lietuvos situaciją įvertinti

plačiame Europos kontekste. Vakarų Europos istoriografijoje genealogija ir genealoginės savimonės problema gvildenama gausiai ir išsamiai. Didžioji dalis tyrimų glaudžiai siejasi su kilmingųjų legendine kilme iš Trojos, rečiau – iš antgamtinio kilmingos moters ryšio su laukiniu žvėrimi (paprastai su lokiu ar vilku). Neskaitant eilės straipsnių, galima išskirti per pastarąjį dešimtmetį išleistas knygas, skirtas britų ir prancūzų kilmingųjų genealoginės savimonės Viduramžiais problematikai. Iš jų detaliau aptarsime Colette Beaune monografiją, kurioje analizuojami Prancūzijos mitai ir simboliai, ir ypatingas dėmesys skiriamas genealogijos, kaip kilmingųjų kolektyvinės savimonės reiškimo, išryškinimui, jo, kaip politinio kozirio Europos politikos arenoje, analizei. Autorės Trojos mito tyrimo rezultatų schemą labai lengva sugretinti su lietuviškąja lietuvių kilmės iš Palemono teorija, nes šaltiniuose rasta informacija atskleidžia analogiškus kilmės versijos išraiškos ir funkcijų principus turint omenyje aukšto rango kilmingųjų bėgimą iš antikinio miesto, jų keliavimą į naujas žemes bei naujų miestų / valstybių įkūrimą ir tapimą naujos valstybės kilmingųjų garbingais protėviais. Šioje monografijoje taip pat išryškinami prancūzų tautos išskirtinumo bei atskirumo nuo kitų tautų ir lingvistinis bei kodifikaciniai aspektai, kurie LDK istoriografijoje yra beveik nenagrinėjami. Tiek prancūzų kalba, kuriai kartais buvo priskiriama helenistinė kilmė, tiek Salijų teisynas, kuris, prancūzų kronikininko ir istoriko Jean Juvénal des Ursins (1388–1473) teigimu, atsirado trojėnų dėka buvo veiksniai, sąlygoję Prancūzijos viršenybę prieš kitas tautas. Svarbu pažymėti ir Anthony F. D’Ellia monografiją apie vedybas renesansiniuose italų dvaruose. Autorius nemažą dėmesį sutelkia į humanistų šių iškilnių proga sukurtus epitalamijus, kuriais buvo išaukštinama jaunųjų kilmė, teisė į turimą arba siekiamą aukštesnį statusą. Įdomu atkreipti dėmesį į dar vieną tyrimą, kuris iš dalies susišaukia su jau aptartais Rimvydo Petrausko ir Jono Drungilo tyrimais, atitinkamai apie žemėvaldos svarbą genealoginės savimonės formavimesi ir į LDK imigravusių kilmingųjų integraciją. Šis tyrimas, kuriame be tradiciniais laikomų analizės ir sintezės metodų, yra naudojamas ir Deoksiribonukleorūgšties (DNR) analizės metodas, tai Suomijos tyrinėtojo M. Sjöström darbas apie dviejų seniausių Suomijos giminių, kurių ankstyviausias šaltiniuose užfiksuotas protėvis klestėjo XIV a., genealogiją ir genealoginę savimonę XV–XVI a. Autorius, naudodamasis žemės paveldėjimo dokumentais, rekonstruoja genealogiją, kartu analizuodamas ir šiose giminėse egzistavusią kilmės legendą bei kilmingųjų genealoginės atminties stiprumą. M. Sjöström pabrėžia, kad dvarų savininkų genealoginė atmintis būdavo gera, t. y. aprėpdavo penkias – aštuonias kartas, nes kartas nuo karto, sudarant naujus su žeme susijusius sandorius, tekdavo prisiminti savo protėvius, iš kurių būdavo paveldėtas turtas. Taip pat darbe atkreipiamas dėmesys į tai, kad Danijos karaliaus vasalas, XV a. viduryje, atvykęs į Suomiją, giminiavosi su aukštesnio rango vietinių kilmingųjų giminėmis taip užsitikrindamas solidų statusą visuomenėje.

Lyginant LDK ir užsienio šalių, ypač Vakarų Europos, istoriografiją, galima teigti, kad nors kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimų metodologija ir aspektai didžiąja dalimi yra panašūs, tačiau Vakarų istoriografija šiuo klausimu yra kur kas labiau išplėtotą. Iš dalies tai lėmė ir politinių situacijų skirtumas praėjusiame šimtmetyje, o taip pat ir turima nepalyginamai gausesnė šaltinių bazė. Atlikus palyginamąją istoriografinę analizę, paaiškėjo, kad tiek LDK problematiką tiriantys mokslininkai, tiek kitų šalių tyrėjai, nagrinėjantys genealoginės atminties klausimus, naudojami metraščiais, kronikomis, genealoginiais medžiais ir schemomis, bei proginiiais leidiniais.

Disertacijos ginamieji teiginiai:

1. LDK kilmingųjų genealoginė savimonė XVI–XVIII a. buvo bendraeuropinės kolektyvinės savimonės atspindys su tam tikrais regioniniais ypatumais, kuri sąlygojo kilmingųjų aukštos kilmės kultas ir statusui naudingų giminystės ryšių poreikis.
2. LDK kilmingųjų genealoginė savimonė XVI–XVIII a. grindžiama legendiniu, sakraliniu, agnatinu / kalavijo, kalavijo ir verpstės, rango / pareigybinu, konfesiniu, militariniu, materialiniu / žemėvaldos ir fundaciniu aspektais. Skirtingoms giminėms būdinga skirtingais šių aspektų deriniais sąlygota genealoginė saviidentifikacija.
3. Stipri genealoginė savimonė buvo būdinga įvairaus rango LDK kilmingiesiems.
4. Giminių kilmės legendų autorystė nežinoma, tačiau į herbynus įtraukti giminės legendinių protėvių aprašymai stiprina giminės legendinę genealoginę savimonę.
5. Didikai savo kilmę tiesiogiai siejo su legendiniais į Lietuvą atkeliavusiais romėnų patricijais ar įtakingomis užsienio giminėmis, o žemesnio rango kilmingųjų legendiniai protėviai būdavo „atrandami“ asmenvardžių ir įvairių vietovių pavadinimų lingvistinių panašumų, kitų kalbos ypatybių ar tokios pačios naudotos heraldikos dėka.
6. Dažniausiai LDK kilmingieji savo genealoginę savimonę grindė vyriškos ir moteriškos linijos asmenų svarba, turimo rango ir pareigybių principu, giminystės ryšiais su legendiniais ar realiais pasižymėjusiais protėviais, o taip pat bendra žemėvalda / turtine išraiška.
7. Genealoginės savimonės materialinis / žemėvaldos aspektas buvo būdingas tiek diduomenės, tiek smulkiosios bajorijos atstovams, tačiau giminės narių atmintis, susijusi su turtine informacija, kur kas dažniau atspindi žemesnio rango kilmingųjų genealoginiuose šaltiniuose.
8. Plataus spektro genealoginė savimonė labiau būdinga iš užsienio atvykusioms giminėms. Tai gali būti aiškinama trejopai: gimtinėje egzistavusia gilesne genealogine tradicija, stipria konsolidacija imigravusios giminės narių tarpe ir naujų ryšių plėtimu.

9. Iš su romėniškąja lietuvių kilmės teorija siejamas Kentaurų herbas LDK kilmingųjų savivokai turėjo ypatingą vaidmenį kaip buvusios legendinės valdančiosios dinastijos ženklas. Hipocentaurų ir Rožės herbai išskirtinai buvo svarbūs Alšėniškių, Giedraičių genealoginei savimonei, o Kentauras ir Stulpai / Kolona – kai kurių Sapiėgų atstovų saviidentifikacijai XVIII a.

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro: įvadas, dvi dalys, išvados, santrumpų, iliustracijų, šaltinių ir literatūros sąrašai bei priedai.

Darbo struktūra suformuota ne chronologiniu ir ne atskirų LDK kilmingųjų giminių genealoginės savimonės analizės paeiliniu išdėstymo pagrindu, o probleminiu principu. Pirmoji dalis skirta LDK kilmingųjų genealoginės savimonės XVI–XVIII a. tyrimui, o antroji – šios savimonės atspindžių heraldikoje analizei.

Pirmąją disertacijos dalį sudaro keturi skyriai. Siekiant LDK kilmingųjų genealoginę savimonę analizuoti bendraeuropiniame kontekste, juose glaustai pristatoma genealogijos reikšmė Antikos laikais, genealoginių mitų genezė Viduramžiais, ypatingas dėmesys teikiamas LDK kilmingųjų legendinės genealogijos Lietuvos metraščiuose aspektams. Šioje dalyje pristatomas genealoginio medžio – vieno svarbiausių kilmingųjų genealogijos šaltinio susiformavimas Europoje, funkcijos ir ypatumai, trumpai apžvelgiama LDK kilmingųjų vizualinių šaltinių ikonografija bei turinys. Kertinė pirmosios disertacijos dalies ašis – 120 ištirtų LDK kilmingųjų giminių genealoginės savimonės ir išskirtų devynių genealoginės savimonės aspektų analizė.

Antrojoje disertacijos dalyje genealoginės savimonės požiūriu analizuojama LDK kilmingųjų heraldika. Penkiuose skyriuose tiriama, kaip per herbus, jų puošybą, jungtinių herbų sudarymo principus atsispindi LDK kilmingųjų genealoginė savimonė, giminystės ryšių manifestacija. Analizuojami su romėniškąja lietuvių kilmės teorija susiję herbai pagrindinį dėmesį skiriant Kentaurų herbo problematikai. Šiame skyriuje taip pat tiriami katalikų ir unitų dvasininkų herbai, kurių analizė leidžia ne tik geriau susipažinti su Bažnyčios atstovų heraldika, bet ir išsamiau suvokti dviejų skirtingų konfesijų kilmingųjų genealoginės savimonės reprezentaciją.

IŠVADOS

1. Skirtingose Europos šalyse egzistavo įvairūs kilmės mitai, kurie atliko tą pačią funkciją – legitimavo valdančiosios dinastijos ar atskirų kilmingųjų giminių statusą, paremtą įtaka ir faktinę valdžią. Antikinės kilmės propagavimas ilgainiui tapo europinės genealoginės

savimonės bruožu. Lietuvos metraščiuose agnatinio, sakralinio, militarinio ir urbanistinio aspektais kryptingai formuojama genealoginė savimonė kūrė pamatus kilmingųjų statuso įtvirtinimui, genealoginės atminties vystymuisi ir kultūrinei, socialinei propagandai.

2. LDK kilmingųjų vizualinių ir rašytinių genealogijos šaltinių tyrimas atskleidė šiuose šaltiniuose pateikiamos informacijos dėsningumus. Tai leido išskirti devynis genealoginės savimonės aspektus, kurie įvardinti sąlyginiais, nusakančiais esminę to genealoginės savimonės aspekto ypatybę, pavadinimais: legendinį, sakralinį, agnatinį / kalavijo, kalavijo ir verpstės, rango / pareigybinį, konfesinį, militarinį, materialinį / žemėvaldos ir fundacinį.
3. LDK kilmingiesiems būdinga kompleksinė genealoginė savimonė, t. y. pastebimas dviejų – septynių išskirtų genealoginių aspektų derinys. Stipri genealoginė savimonė nebuvo vien didikų skiriamasis bruožas, nes platus genealoginės savimonės aspektų derinys būdingas įvairaus rango giminėms. Tai rodo tarp LDK kilmingųjų XVI–XVIII a. egzistavus genealoginę savimonę, kuri galėjo pasitarnauti įtvirtinant socialinį statusą visuomenėje. Penkių – šešių genealoginės savimonės aspektų derinys būdingas palyginti mažai grupei LDK kilmingųjų: Beinaravičiams, Bialozorams, Denhofams, Jelenskiams, Kaributam, Višnioviečiams, Karpiams, Kisieliams, Korvinams, Gosievskiems, Oginskiams, Podbereskiams, Riomeriams, Sapiegoms, Sluškom, Šveikauskam ir Zenavičiams. Tuo tarpu Pacai – vienintelė LDK kilmingųjų giminė, kuriai būdingi septyni genealoginės savimonės aspektai. Nemaža dalis šių giminų buvo atvykėliai į LDK. Turint omenyje, kad jų tėvynėse tarp kilmingųjų egzistavo ryški genealoginės atminties samprata, yra didelė tikimybė, kad šios giminės, atvykdamos į LDK, jau turėjo suformuotą genealoginę savimonę, kuri naujoje šalyje galėjo toliau būti plėtojama. Į LDK imigravusioms giminėms buvo būtina stipri konsolidacija giminės narių tarpe ir naujų ryšių plėtimas. Šie faktoriai turėjo stiprinti genealoginę savimonę.
4. Išsamesnės informacijos apie kai kurias LDK kilmingųjų gimines XVIII a. herbynuose ir legendinės kilmės manifestacijos proginiuose leidiniuose atsiradimas, galėjo sąlygoti stiprią legendinę kilme grindžiamą kilmingųjų savivoką. Dažnai sunku pasakyti, kas buvo LDK kilmingųjų legendinės kilmės teorijų autoriai: ar patys kilmingieji, žodinės tradicijos būdu formuojantys giminės genealoginę savimonę, ar heraldikos žinovai, suformavę naują genealoginį giminės pasakojimą. Vis dėlto genealoginiai šaltiniai liudija, kad į herbynus įtraukti aprašymai apie jų legendinius protėvius, padėjo sustiprinti, išlaikyti ir tam tikra prasme „legitimuoti“ giminės legendinę genealoginę savimonę.
5. Tyrimo rezultatai išryškino tendenciją, kad didikų giminės save kildino iš Lietuvos metraščiuose aprašyto Palemono ir jo bendražygių iš Romos arba siejo save su įtakinga

užsienio kilmingųjų gimine. Žemesnio rango giminės protėvių „ieškojo“ remdamiesi lingvistiniais savo asmenvardžių ir užsienio valstybių, miestų, vietovių pavadinimų panašumais ar kitomis kalbos ypatybėmis. Denhofų giminės atvejis parodė, kad legendinė ir sakralinė genealoginė savimonė galėjo būti grindžiama tokia pačia naudota heraldika. Šiuo atveju bendras herbas tarsi pakeitė neegzistuojantį kraujo ryšį ir tapo sąlyga giminystei.

6. Vakarų Europos istoriografijos, skirtos kilmingųjų genealoginės savimonės problematikai, analizė parodė, kad kilmingieji, reprezentuodami savo statusą, didesnę dėmesį kreipė į legendinę kilmę ir rangą bei giminystę su šventaisiais ar palaimintaisiais. Tuo tarpu LDK kilmingųjų manifestacijai didelę reikšmę turėjo žymaus kario ar karvedžio reputacija, žemėvalda ir materialinis statusas. Pastarieji du ypatingai aktualūs buvo žemesnio rango kilmingųjų giminėms. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės reprezentavime mažesnę vaidmenį turėjo konfesinis ir fundacinis aspektai. Iš dalies tai galima paaiškinti sudėtinga konfesinės situacijos kaita LDK visuomenėje bei tuo, kad fundacinę veiklą galėjo vykdyti tik turtingos, elitui priklausančios, giminės.
7. LDK kilmingųjų herbai – daugiareikšmiai simboliai, išskiriantys jų turėtojus kaip kilmingus asmenis, o taip pat galintys demonstruoti giminystės ryšius ar atspindėti legendinę kilmę. Herbų puošyba, t. y. įvairios insignijos, rango skiriamieji ženklai, šalmo papuošalai, mantijos ir skydininkai bei herbinė poezija padeda atskleisti kilmingųjų genealoginės savimonės legendinį, sakralinį, rango / pareigybinį ir militarinį aspektus.
8. Kaip ir platesnis genealoginės savimonės aspektų spektras vyrauja į LDK imigravusių giminių tarpe, taip ir iš kitų šalių į LDK atvykusiems kilmingiesiems, neskaitant LDK diduomenės ir lokalinio elito, būdingas herbų vaizdavimas genealoginiuose medžiuose ir schemose. Tai galima paaiškinti tuo, kad Vidurio Europos valstybėse egzistavo gilesnės heraldikos tradicijos. LDK diduomenei ir lokaliniam elitui priklausiusios giminės heraldiką, kaip genealoginės savimonės išraiškos būdą, galėjo sparčiau adaptuoti dėl dažnesnių kultūrinių kontaktų su Vidurio ir Vakarų Europos giminėmis, dėl savo geresnės materialinės padėties – galimybės tinkamai atsilyginti herbų dailininkams ir raižytojams bei jų genealogiją atspindinčių šaltinių orientavimo į prestižo, o ne turimos žemėvaldos manifestaciją, kuri labiau būdinga žemesnio rango giminėms.
9. Su lietuvių kilmės iš romėnų teorija tiesiogiai susiję keturi herbai: Meška, Stulpai / Kolonos, Rožė ir Kentauras. Meškos herbo paminėjimas išliko tik jo atsiradimo Lietuvoje, t. y. legendinio Palemono bendražygio Ursino, naudojusio Meškos herbą, atvykimo aprašymo lygmenyje. Stulpai / Kolonos kartu su Kentauru ir savo giminės tradiciniais

ženklais XVIII a. naudoti Sapiegų heraldikoje. Rožės herbas buvo svarbus Giedraičių giminės genealoginėje savimonėje, o Kentaurų herbui LDK visuomenėje teko ypatingas vaidmuo.

10. Kentauras, o vėliau Hipocentauras kaip herbas, turi dvi semantines prasmes. Viena iš jų – tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų sąmonėje egzistavusi, plėtota, jau Lietuvos metraščiuose užfiksuota legendinė Kentaurų, kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės garsių kunigaikščių giminė protėvių iš Romos, jų adoruojamos senos kilmės išraiška. Kita vertus, šis herbas atliko realią funkciją – buvo kilmingų asmenų skiriamasis ženklas, išreiškiantis jų turėtojų asmenines aspiracijas. Hipocentaurą, kaip giminės herbą naudojo penkios LDK kilmingųjų giminės, tačiau žymiai plačiau LDK kilmingųjų heraldikoje jis išplito per jungtinius herbus.
11. Rožės herbas, nors ir liko antraeilis, tačiau kai kurių Giedraičių heraldikoje jam skiriamas ypatingas dėmesys. Keturlapės, o ne sulenkintos penkialapės Rožės (herbas Poraj) naudojimas Žemaitijos vyskupo Stepono Jono Giedraičio herbe kartu su Hipocentauru ir jos išaukštinimas 1764 m. panegirikos tekste suponuoja mintį, kad tai yra atsigręžimas į iki XVI a. pirmosios pusės gyvenusių Giedraičių atstovus. Kaip rodo sfragistikos šaltinių analizė, būtent jie savo herbuose naudojo keturlapę Rožę. Rožės išaukštinimas gali būti ir heraldinės tradicijos sąsaja grindžiamos genealoginės savimonės atspindys, orientuotas į giminystės su aukšto rango Bažnyčios dignitoriumi Merkeliu Giedraičiu atmintį.
12. Kai kurių LDK kilmingųjų jungtinių herbų tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad kilmingieji, siekdami manifestuoti savo statusą, nesilaikydavo tuo metu egzistavusių jungtinių herbų jungimo taisyklių ir atlikdavo juose herbų rokiruotes – į svarbesnį lauką įdėdavo tos giminės, su kuria norėdavo pabrėžti ryšį, herbą.
13. XVIII a. Sapiegų jungtiniai herbai ypač išsiskiria iš bendro LDK kilmingųjų heraldikos konteksto, nes jų daugialaukiuose skyduose vaizduoti keli su romėniška lietuvių kilmės teorija susiję herbai. Tokia heraldine išraiška demonstruojamas itin ryškus Sapiegų genealoginės savimonės legendinis aspektas.
14. XVIII a. katalikų ir unitų dvasininkų heraldika atspindi skirtingą genealoginės savimonės demonstravimą. Skirtingai nei katalikai, unitų dvasininkai savo jungtiniais herbais dažniau manifestuodavo giminystės ryšius. Katalikų dvasininkai paprastai naudodavo tik iš tėvo paveldėtą herbą. Tokį nuosaikų heraldikos naudojimą lėmę faktoriai galėjo būti du: Katalikiškos reformos, skatinusios dvasininkų kuklumą, padariniai ir katalikų bažnyčios dignitorių kilmė iš garsių šeimų LDK visuomenėje. Unitų vyskupai nebuvo kilę iš LDK

visuomenės elitui priklausiusių giminių, todėl jiems aktualesnis buvo giminystės ryšių demonstravimas jungtiniuose herbuose.

15. Atliktas LDK kilmingųjų genealoginės savimonės ir jos atspindžių heraldikoje XVI–XVIII a. tyrimas, leidžia išskirti penkias genealoginės atminties šaltinių grupes: 1) Lietuvos metraščius; 2) kronikas ir istorijas (Motiejaus Strykowski, Aleksandro Gvaninio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus darbai); 3) senuosius herbynus (Simono Okolskio, Bartoszo Paprockio, Kasparo Niesieckio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus); 4) teisinius dokumentus (testamentai, žemėvaldos pardavimo dokumentai, privilegijos); 5) kitus dokumentus (laiškai). Šie genealoginės atminties šaltiniai padėjo išlaikyti LDK kilmingųjų atmintyje genealoginę informaciją ir formavo jų genealoginę savimonę.

Publications on the dissertation theme:

Paskelbti straipsniai disertacijos tema:

1. RAILAITĖ, Agnė. Šveikauškų genealoginė savimonė, *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 4, Vilnius, 2012, p. 187–204. ISSN 2029-0705. [Genealogical Self-Consciousness of the Šveikauskas Family]
2. RAILAITĖ, Agnė. Jonas Skarulskis ir jo ryšiai su Kantakuzenais: Kauno maršalaičio vestuvių epitalamijo tyrimas, *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 3, Vilnius, 2011, p. 153–166. ISSN 2029-0705. [John Skarulskis and his Relationship with the Cantacuzenes: a Study in the Epithalamium of the Son of the Marshal of Kaunas]
3. RAILAITĖ, Agnė. Hipocentauro atsiradimas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų heraldikoje, *Lietuvos istorijos metraštis*, t. 2010/1, Vilnius, 2011, p. 23–38. ISSN 0202-3342. [First Uses of the Hippocentaur in Armory of the Nobles of the Grand Duchy of Lithuania]

Information about the author of the dissertation:

Agnė Railaitė-Bardė was born in Kėdainiai, Lithuania on the 26th of July in 1984.

2008–2012 Postgraduate Studies at the Vilnius University, Faculty of History seeking Doctorate in History.

2006–2008 Graduate Studies at the Vilnius University, Faculty of History, History, graduated with Master's Degree in History.

2002–2006 Undergraduate studies at Vilnius University, Faculty of History, Cultural History and Anthropology, graduated with Bachelor's Degree in History.

Main fields of interest: heraldry and genealogy of the nobles of the Grand Duchy of Lithuania; comparative studies of the nobles' genealogical identity of the Grand Duchy of Lithuania and other European countries; the theory of the Roman origin of Lithuanians.

Employment: Lithuanian Institute of History, History of the Grand Duchy of Lithuania Department, assistant (2006 – onward); Office of the President of the Republic of Lithuania, Specialist for Heraldry (2010 – onward).

agnerailaite@gmail.com, agne.railaite@prezidentas.lt

Informacija apie disertacijos autorę:

Agnė Railaitė-Bardė gimė 1984 m. liepos 26 d. Kėdainiuose.

2008–2013 m. Vilniaus universitetas, istorijos fakultetas, istorijos doktorantūros studijos

2006–2008 m. Vilniaus universitetas, istorijos fakultetas, istorija, įgytas istorijos magistro kvalifikacinis laipsnis.

2002–2006 m. Vilniaus universitetas, istorijos fakultetas, kultūros istorija ir antropologija, įgytas istorijos bakalauro kvalifikacinis laipsnis

Mokslinių tyrinėjimų kryptys: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų heraldika ir genealogija; komparatyviniai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir kitų Europos šalių XVI–XVIII a. kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimai; lietuvių kilmės iš romėnų teorija.

Darbovietės ir pareigos: Lietuvos istorijos institutas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos skyrius, vyr. laborantė (2006 – ir dabar); Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija, specialistė Lietuvos heraldikos klausimais (2010 – ir dabar).

agnerailaite@gmail.com, agne.railaite@prezidentas.lt